

Araştırma Makalesi / Research Paper

Karşıt İkili Kahramanlar Bağlamında Cıbaş Kainçin'in *Ol Carattañ* (Öte Yakadan) Adlı Uzun Hikâyesi

İbrahim DİLEK*

Öz

Cıbaş (Semen) Börükoviç Kainçin (1938-2012), modern Altay edebiyatının önemli edebî şahsiyetlerinden biridir ve 20. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak 21. yüzyılın başlangıç yıllarına kadar eserler vermiştir. Kitaplarını hem Sovyet döneminde hem de sonrasında yazmış olması nedeniyle onun sanat hayatı, SSCB’de (sonrasında RF) değişen sosyokültürel yapının özelde Kainçin’in sanatına genelde ise Altay edebiyatına yansımalarını izlemek bakımından da önemlidir. Kainçin, daha çok hikâye (özellikle uzun hikâye) tarzında yazdığı eserlerle tanınmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısında ilk verimleri ortaya çıkan modern Altay edebiyatına konu ve üslup bakımından birçok yenilikler getirmiş, bu edebiyatın -genel özelliği olan- didaktik anlayıştan kurtulmasını sağlamıştır. Eserlerinde yarattığı karakterler yoluyla çağın bireysel ve toplumsal sorunlarına yeni bakış açıları kazandırmıştır. Yazar, 1980 yılında kaleme aldığı *Ol Carattañ* (Öte Yakadan) adlı hikâyesinde, 1920-1930’lu yıllarda bölgede yaşanan Altay-Rus karşıtlığını işlemiştir. Daha doğrusu bölgenin ana sakinleri olan Altay Türkleri ile bölgeye sonradan yerleşmiş olan Rus göçmenler arasındaki ilişki ve her iki toplumun Altay coğrafyasında var olma mücadelesi, hikâyenin ana konusunu oluşturur. Hikâyede Küreñdey, Altay Türkü bir kadın; Kallistrat ise bölgeye sonradan yerleşen Rus bir erkek göçmendir. Küreñdey, bir yandan Kallistrat’ın yanında çalışan oğlu Uçar’ı Ruslaşarak yabancılaşmaktan kurtarmaya çalışırken diğer yandan Ruslara karşı ayakta kalabilecek bir toplumun inşası için mücadele eder. Bu yönüyle

Geliş Tarihi/Date Applied: 12.04.2023

Kabul Tarihi/Date Accepted: 27.06.2023

Makalenin Künyesi: Dilek, İ. (2024). Karşıt ikili kahramanlar bağlamında Cıbaş Kainçin’in “ol carattañ” (Öte yakadan) adlı uzun hikâyesi. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 57, 1-30.

<https://doi.org/10.24155/tdk.2024.230>

Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ibrahim.dilek@hbv.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3697-4088>

hikâye, Altay-Rus ilişkisini farklı bir yönden ele alması bakımından dikkate değerdir. Makalede *Ol Carattañ* hikâyesi, karşıt ikili kahramanlar ve temsil ettikleri değerler bakımından incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cıbaş (Semen) Börükoviç Kainçin, Altay, edebiyat, din, misyoner, göçmen, yabancılaşıma

Jibash Kainchin's Long Story

***Ol Carattañ* (From the Other Side) in the Context of Opposing Dual Heroes**

Abstract

Jibash (Semen) Borukovic Kainchin (1938-2012), who produced works from the second half of the 20th century to the beginning of the 21st century, is an important literary figure of modern Altaic literature. As he wrote his books during and after the Soviet period, his artistic life is significant in terms of reflecting the changing socio-cultural structure in the USSR (later RF) on Kainchin's art in particular and Altai literature in general. Kainchin is mostly known for his works written in the style of short stories, especially long stories. In the second half of the 19th century, he brought many innovations in terms of subject and style to modern Altai literature, whose first yields emerged, and enabled this literature to get rid of the didactic understanding, which is its general feature. Through the characters he created in his works, he brought new perspectives to the individual and social problems of the age. In his story titled as *Ol Carattañ* (From the Other Side), which he wrote in 1980, the author dealt with the Altai-Russian opposition in the region in the 1920s-1930s. More precisely, the story focuses on the relationship between the Altai Turks, the main inhabitants of the region, and the Russian immigrants who later settled in the area, and the struggle of both communities to exist in the Altai geography constitute the main subject of the story. In the story, Küreñdey, an Altai Turk woman, and Kallistrat, a Russian male immigrant who settled in the region later, are the main characters. Küreñdey, on the one hand, tries to save her son Uçar, who works for Kallistrat, from alienation by becoming Russian, and on the other hand, she struggles to build a society that can survive against the Russians. In this respect, the story is noteworthy in that it deals with the Altai-Russian relationship from a different perspective. In the article, the *Ol Carattañ* story is examined in terms of the opposing dual heroes and the values they represent.

Keywords: Jibash (Semen) Borukovich Kainchin, Altai, literature, religion, missionary, immigrant, estrangement

Cıbaş (Semen) Börükoviç Kainçin (1938-2012)

Edebiyat araştırmacısı N. M. Kindikova'nın "Söstiñ Curukçızı" (Sözün Ressamı) olarak tanımladığı Cıbaş (Semen) Börükoviç Kainçin, Altay'ın Ekinur köyündeki kolhozda 25 Haziran 1938 tarihinde doğmuş, 10 Eylül 2002'de ölmüştür. Çocukluğunun ilk zamanları II. Dünya Savaşı yıllarına denk gelir. Gorno-Altaysk'taki öğretmen okulunu bitirdikten sonra (1952-1956) askere alınmış, döndükten sonra bir süre kültür işleriyle meşgul olmuştur. Altay'da geçirdiği zaman içinde daha sonra edebî eserlerinin kahramanlarına ilham olacak

insanlarla birlikte yaşamıştır. Bu nedenle eserlerindeki kahramanlar oldukça gerçekçidir. İlk çalışmalarından itibaren köy ve halkıyla birlikte onların sorun ve endişelerinin Kainçin'in ilgi odağı hâline geldiği görülür. Moskova'daki Gorki Edebiyat Enstitüsünde eğitim almış (1965-1971), 1972 yılından itibaren Altay Yazarlar Birliği üyesi olmuştur. Kısa hikâye, povest, roman, piyes ve tercümelemlerden oluşan 30'dan fazla nesir kitabı mevcuttur. Eserleri Gorno-Altaysk başta olmak üzere Moskova, Novosibirsk, Barnaul, Talin ve Bişkek'teki çeşitli dergi, antoloji ve yıllıklarda yayımlanmıştır. Kainçin'in bir kısmı Rusça, Estonca ve Yakut Türkçesine de çevrilen olan eserleri, kendisi henüz hayattayken Altay edebiyatının klasikleri arasındaki yerini almıştır. Kainçin, Altay edebiyatında daha çok nesir yazarı olarak tanınmış olmasına rağmen bazı şiirleri *Altay Ülgerlik XIX-XXI* (2006) adlı antolojide yayımlanmıştır. Yazarın edebî yeteneği yalnız Altay Cumhuriyeti'nde değil, bütün Rusya'da takdir görmüştür. "Çeden" (Çit) adlı hikâyesi *Sovremannaya Literatura Narodov Rossii* (2003) adlı antolojide yer almıştır. "Znak Poçeta"yla (Onur Ödülü) birlikte Altay komsomolunun "Drujba Narodoy" (Halkların Dostluğu) ve Mihail Şolohov'un 100. yaş maddesine layık bulunmuştur (Palkina, 2004, s. 18; Tekenova, 2018a, s. 7-8).

Kainçin'in eserlerinde folklorik ve mitolojik malzemeden sıklıkla faydalandığı görülür: Totem kuşlar ve hayvanlar, soy dağları, kutsal ağaçlar ve şifalı sularla birlikte geleneksel imgeler ve semboller... Bu unsurlarla yazar, Altay Türklerinin etnik değerlerinin yeni tarihsel şartlarda korunmasının ve ulusal dünya görüşünün izlerini sürer (Kindikova, 2020, s. 64). Hikâyelerde temalar destansı ve mecazi anlatı, sembolik ve mitolojik planlarının yanı sıra dramatik, lirik ve felsefi bir sentezin bileşenleriyle işlenir (Tekenova, 2018b, s. 93). Kainçin'in eserlerinin ana temalarından biri Altay Türklerinin tarihlerinin dönüm noktaları, bu dönüm noktalarındaki

önemli değişimler ve bu değişimlerin birey ve toplum hayatındaki etkileri olmuştur. Kainçin, Altay Türklerinin Rusya'ya bağlanışını yeni bir bakış açısıyla ele alır. Yazarın *Öy lö Cürüm* (Zaman ve Hayat, 2003) veya *Ölöñ, Ölöñ, Ölöñ...* (Ot, Ot, Ot...) adlarıyla yayımlanan hatıraları yalnız yazarın biyografisine değil, Altay edebiyatına da ışık tutar niteliktedir. Yazar, on beş alt başlıktan oluşan bu kitabı, 1988-2008 yılları arasında yazmış olmasına rağmen 1960'lı yılların başlarından itibaren görüp şahit olduklarını kaleme almıştır.

Kainçin, modern Altay edebiyatının gelişimine önemli katkılar sağlamış, bu edebiyatın başlangıcından itibaren işlenen konulara farklı bakış açıları getirmekle kalmayıp Altay okuru için yeni sayılacak temaları da eserlerine taşımıştır. Modern Altay nesrinin poetikasını ve üslubunu güncellemiş, tür açısından -özellikle öykü ve kısa öykü yazımında- öncü olmuştur (Kindikova, 2002, s. 50). Kainçin, Altay edebiyatı araştırmacılarının ortak görüşü olarak, 20. yüzyılın sonuyla 21. yüzyılın başlarında önemli ölçüde değişime uğrayan Altay edebiyatının bu değişimini gerçekleştiren yazarlar arasında yer alır. Onun eserleri Altay nesrindeki temaları, sorunları, karakterleri ve çatışmaları etkilemiş, Altay edebiyatını didaktik etkilerden büyük ölçüde kurtarmıştır (Tekanova, 2018a, s. 38-39). Altay edebiyatının önemli araştırmacılarından Kindikova, Kainçin henüz hayat-tayken (2002) yaptığı bir değerlendirmede onun edebî yaratıcılığındaki dönüm noktasını Glastnost ve Prestroyka'ya bağlayarak bu dönemde ortaya çıkan kısmi ifade serbestliğinden Kainçin'in sanatının olumlu yönde etkilediğini vurgular. Edebiyatta on yıllar süren geleneksel kabul ve kavramlar çökmüş, halkın tarihi yeni bir anlayışla kavranmaya başlanmıştır. Bu durum dönemin diğer yazarlarında olduğu gibi Kainçin için de halkının tarihine -özellikle yakın geçmişine- daha sağlıklı bakma imkânı yaratmıştır (Kindikova, 2002, s. 43). Kindikova'nın tespitini ilerleyen zamanlar için tamamlayacak olursak SSCB'nin dağılmasıyla birlikte hayatın bütün yönlerinde olduğu gibi edebiyat da normalleşmeye başlamıştır. Bu durum edebiyatta işlenen konuların çeşitlenip zenginleşmesini sağladığı gibi şair ve yazarların da -beklenen ve istenen seviyede olmasa da- ifadelerinde büyük bir serbestlik sağlamıştır. Dolayısıyla Kainçin'in edebî faaliyetlerinin en verimli yılları olan 1991'den ölümüne kadar (2012) geçen ve post-Sovyet dönemi olarak niteleyebileceğimiz yirmi yıl içinde ürettiği eserlerini öncekilerden farklı değerlendirmek gerekir. Bu durum yalnızca Kainçin ve onun sanat yaratıcılığı için değil hem Sovyet dönemi hem de sonrasında ürün vermiş bütün sanatçılar için geçerlidir. Yazar, 1986'da ilk bölümünü yayımladığı *Üç Sümer Aldında* romanında o yıllarda edebî bakımdan çok az işlenmiş Ekim Devrimi'ni ele alır. Bir huzursuzluk dönemi olan o yılları Kainçin; Rus Çarlığı'nın devrilmesi, ulusal sosyopolitik iktidarın yaratılması, Kara-Korum hareketi, sosyal sınıf çatışmalarının nedenleri ve ko-

şulların tanımlanması, bürokratik ve dinî sınıfın temsilcileriyle (papazlar ve kamlar) birlikte dönemin gençliğini romanına taşıyarak tasvir etmeye çalışmıştır (Palkina, 2004, s. 32).

1960'lı yıllarda edebiyat dünyasına giren Kainçin'in bütün eserlerinin özünde Altay Türklerinin tarihleri, kültürleri ve inanç dünyaları yer alır: *Cañıs Cerdiñ Uluzı* (1969), *Deremne* (1970), *Attarı Cañıs Çakıda* (1976), *Koyçılar* (1976), *Ol Carattañ* (1980), *Aylıbis Cañıs Özöktö* (1984), *Üç-Sümer Aldında* (1986, 2003), *Cıldıstar Kogı* (1994), *Çeden* (1994), *Aba Cıştıñ Balazı* (1994), *Baş Bolzın...* (1994), *Üstibiste Üç-Sümer* (2003, Roman), *Kiynimde – Kalgım* (2007) vd. (Tekpenova, 2018a, s. 9). Adı geçen bütün eserlerinde Kainçin, Altay coğrafyasının Üç-Sümer Dağı ve Kadın Nehri gibi coğrafi unsurlarını, bunların yakınlarında yaşayan insanların hikâyelerini ve bu doğa unsurlarına ait inançları ısrarla işlemiştir. Eserlerinin kahramanları genelde Türk, özelde Altay Türklerinin tarihlerinin derinlikleriyle (*Cıldıstar Kogı*) birlikte Altay coğrafyasının kutsal mekânlarından -Üç Sümer'den (Üç Sümer Aldınañ), Aba Cış'dan (Aba Cıştıñ Balazı) ve Kazakistan çöllerinden (Köstörime Tuular Körünzin)- çıkıp gelir (Kindikova, 2002, s. 62). Bu eserler içinde yazarın *Köstörime Tuular Körünzin* (1989) adlı hikâyesi, Repressiya'da kocasıyla birlikte "halk düşmanı" ilan edilerek Kazakistan çöllerine sürgüne gönderilen Mızıl adlı genç kadının trajedisini anlatması ve *Ol Carattañ* (1980) adlı uzun hikâyesi 1920-1930'lu yıllardaki Küreñdey adlı kadının Altay millî kimliğini sorgulaması ve varoluş mücadelesinin işlenmesi, Altay tarihinin son yüzyılında gerçekleşen olayları iki farklı açıdan ele alıp işlemesi bakımından önemlidir. Yazarın diğer bazı hikâyelerinde olduğu gibi *Ol Carattañ* hikâyesinde de karşıt (antipod) ana kahramanlar (Küreñdey, Kallistrat ve Uçar) sık sık geçmişlerine dönerek geri gelirler. Bu dönüşler daha çok iç monologlar yoluyla verilir¹.

***Ol Carattañ* (Öte/Karşı Yakadan) Hikâyesi**

Ol Carattañ adlı uzun hikâye, bir akşamüzeri Altay'da Tulaylu Vadi-si'ndeki Caan Tuu'nın eteklerine kurulmuş bir Altay köyündeki geleneksel çadırın (Sodon ayıl) iç tasviriyle başlar. Yazar, bu bölümde Altay çadırının içini burada bulunan Altay Türklerinin geleneksel yaşamını, kültürlerini yansıtan eşyaların adlarını da zikrederek tasvir eder. Eşyalar ve yiyecekler (küp, kayırçak, eer, kuuk, kurgadıp koygon mañırdıñ tizüzi, kazan, sokı ve ot-ene) çadırın içindeki sessizliğe eşlik eder. Yazar, adını sıraladığı nesnelere yoluyla âdeta Altay Türklerinin günlük hayatını ve ortak hafızasını özetler. Hikâye ilerledikçe bu; ev tasviri, anne (Küreñdey), baba (Şaltı-

¹ Hikâyenin başka bir tahlili için bk., A. U. Elcan ve S. Yavuz. (2017). Destandan millî kimlik inşasına: Altaylı yazar Çıbaş Kayınçin'in "Kayçı" hikâyesinde yapı ve izlek, *Karadeniz*, 36, 1-16.

rak) ve çocukları (Uçar) üzerine yönelir. Küreñdey ve Şaltırak'ın oğulları Uçar'ı Kadın Nehri'nin öte yakasındaki Rus Kallistrat'ın evine çalışmaya gitmemesi için ikna etmeye çalıştıkları anlaşılır. Bu iknanın özünde, ebeveynlerin Uçar'ı Ruslaşarak yabancılaşmaktan kurtarma çabası içinde oldukları, hikâyenin ilerleyen bölümlerinde daha iyi anlaşılır.

Çadırın içindeki sessizlik, başköşede oturan babanın konuşmasıyla bozulur: “Sen canıp kel uulım, canıp kel. (Sen dönüp gel oğlum, dönüp gel.)” Babanın bu sözlerinin akabinde anne şöyle devam eder: “Can deydim, balam, can. Ol Orustñ aylına kançazın cürerge, kançazın ogo kul bolorgo. (Dön dedim, yavrum, dön. O Rus'un evine daha ne kadar gidip ona daha ne kadar kulluk edeceksin.)” Küreñdey'in bu sözleri oğluna kendisi için, kendisi olarak yaşamak ve kendisi olma gerekliliğini anımsatan bir annenin içtenliğiyle söylenmiş olup hikâyenin kurgusunun da özeti mahiyetindedir. Özellikle “Rus'a kulluk etmek” ifadesi Altay Türklerinin hafızalarındaki Rus algısını, Ruslar karşısındaki konumlarını yansıtır mahiyettedir. Hem Şaltırak'ın hem de Küreñdey'in Uçar'la konuşurken “can- (dön-)” fiilini kullanmalarının yazarın bilinçli bir tercihi olduğu anlaşılır. Uçar, yalnız ailesinden değil içine doğduğu toplumdaki da uzaklaşmıştır. Anne ve babası onun doğal yaşam alanına dönmesi için ısrar ederler.

Uçar, Üç Sümer Dağı'yla birlikte Altay coğrafyası ve kültürünün iki kutsal simgesinden biri olan Kadın Nehri'nin öte yakasında yaşayan Rus Kallistrat'ın yanında ırgat olarak çalışmaktadır. Küreñdey'in yukarıdaki ifadesinden anlıyoruz ki Ruslar, Altay coğrafyasına göçmen olarak gelmişler ve Altay Türklerinin gençliğini kendilerine tabi kılmışlar. Küreñdey'in sözlerinin devamında Uçar'ın evine gittiği Kallistrat'ın Fedosya adlı kızına âşık olduğu anlaşılır. Küreñdey, Uçar'ı bu aşktan (aslında Ruslaşarak yabancılaşmaktan) vazgeçirmeye çalışır:

Sen, o Oñor'un (Rus'un) Fedosya adlı kızının etrafında mı dönüp duruyorsun? Uzak dur ondan. Başka milletten evlenmek artık son bulsun. İnsan görüyor işte. Oñor, gelin iyi zamanında sana iyi davranır. Gücün, hâlin vaktin yerinde, elin ayağın tutarken seni kocası bilir. Hastalanıp güçten düştüğünde ise seni adam yerine bile koymaz. Anan baban olan bizleri de önemsemez. Düşün, düşün (s. 4)!²

Küreñdey bunları söyleyerek Altay Türkleri ve Ruslar arasındaki aile yaşamı ve aileyi oluşturan bireyler arasındaki farkı ortaya koymakla kalmaz, Rusların yalnızca iyi gün dostu olduklarını da vurgulayarak Ruslarla Altay Türkleri arasındaki ayrıma dikkat çeker. Esasında Küreñdey, bu kısa cümlesinde Ruslar hakkında “solgun yüzlü”, “solmuş” anlamına gelen ve

² İncelemede yer alan hikâyeyle ilgili bütün alıntılar: Kainçin, C. (2004). *Tuular baştay kıyğı* adlı eserden yapılmıştır.

olumsuz bir anlama sahip “Oñor” sözcüğünü kullanarak ve yine Ruslar için “başka millet/başka soy (öskö lö uktañ)” vurgusunu yaparak Altay Türkleri için Rusların “öteki” olduğunu ve ötekiyle ortak bir yaşam kurmanın mümkün olamayacağını Uçar’a söylemiş olur. Ötekileştirme mekanizmasını dil kullanımı üzerinden yaparak “biz (Altay Türkleri)” ve “öteki (Rus)” arasındaki sınırı ırk ve cinsiyet ayrımı üzerinden belirler. Babası Şaltırak ise Uçar’ın omuzlarına yüklenen bireysel sorumluluğu hatırlatır:

Anla oğlum! Anla ve düşün! Büyük ağabeyin savaşta öldü. Küçük ağabeyin de bu Kadın Nehri’nde boğuldu. Onun iki küçük çocuğu kaldı. Büyük ağabeyinin çocukları yeni yeni büyümek üzereler. Kız kardeşin de küçük. Kim onları himaye edip göz kulak olacak? Annen de ben de yaşlandık. Bizim de bakıma ihtiyacımız var. Bu öksüzleri biz ihtiyarlar nasıl besleyip büyütelim. Hepimizi koruyup kollayan, işleri hâleden küçük ağabeyindi. Şimdi o da yok. Ot, odun işlerini kim yapacak? Bu iki sahipsiz ve yalnız ihtiyara kim sahip çıkacak? Öte yakada yapacak işin yok. Ben seni o yakaya bilerek gönderdim. Fakat şimdi gereği kalmadı. Yeni bir devlet düzeni geldi. Altın Sovyet iktidarı geldi. Şimdi bu yaşadığımız yerden bizi hiç kimse süremez (s. 5).

Şaltırak, bir yandan oğlu Uçar’a ailenin bütün sorumluluğunu yüklerken diğer yandan Altay Türklerinin artık eski Rus sistemine bağlı ve itaatkâr olma zamanlarının geçtiğini çünkü Sovyet düzeninin kurulduğunu söyler. Şaltırak’ın bu ifadesi ve Kallistrat’ın Petro adındaki oğlunun 1921-1922 yıllarında Altay’daki askerî çatışmalarda öldüğü dikkate alındığında hikâyedeki olayların SSCB’nin kuruluş yıllarında (muhtemelen 1920’li yılların ilk yarısında) geçtiği sonucunu çıkarmak mümkündür. Hikâyenin ilerleyen bölümlerinde Sovyet sistemi, “altın Sovyet, Sovyet cañ (Sovyet düzeni/Sovyet iktidarı)” ve “cañı cañ (yeni düzen/yeni iktidar)” ifadeleriyle olumlanarak anlatılır. Yazar, hikâye boyunca Sovyet sisteminden bahsederken sıklıkla “Sovyettiñ cañı tınp cat (Sovyet iktidarı güçleniyor)” ifadesini kullanır. Dolayısıyla yazarın bakış açısına göre Altay Türkleri Sovyet sisteminin kurulmasını kendileri açısından olumlu karşılamıştır. Şaltırak, Çarlık sistemini ötekileştirirken Sovyet yönetimini “biz” anlayışına yakın kabul eder. Bu durum, Sovyet sistemindeki biz ve öteki kavramlarının iç düşman unsuru üzerine kurulduğunun bir örneği olarak karşımıza çıkar. Böylelikle hikâye kurgusundaki ilk çatışma görülür: Uçar’ın anne babasıyla Rus göçmen Kallistrat arasında işlenen karşıtlık aynı zamanda Altay ve Rus toplumları arasındaki karşıtlıktır. Uçar’ın anne ve babası Altay coğrafyasının asıl sahipleri iken Kallistrat, bölgeye sonradan gelen Rus göçmenleri temsil eder. Bu çatışma, hikâye ilerledikçe Küreñdey ve Kallistrat arasında yoğunlaşacaktır.

Anne, baba ve Uçar arasında geçen gergin konuşmadan sonra Uçar, akşamın karanlığında nehrin öte yakasına geçmek için evden ayrılır. Atını bağlayıp Kadın Nehri'ni geçmek üzereyken çocukluğundan beri en yakın arkadaşı olan Salkın'la karşılaşır. Salkın, Uçar'ı Kallistrat'a kulluk etmekle suçlar. Salkın'a göre Kallistrat, yeni kurulmakta olan Sovyet sisteminin karşısında duran zengin bir "kulak"tır. Dolayısıyla Kallistrat ve ona kulluk eden Uçar, Sovyet sistemini kurmaya çalışan Salkın gibi gençlerin düşmanıdır. Salkın, Uçar'a hedeflerinin karşısına babası ya da kardeşi de çıksa onlara merhamet etmeyeceğini söyler. Hikâyenin şahıslar kadrosu arasında görülen ve politik özellikler taşıyan ilk çatışma Uçar ile Salkın karşıtlığıdır. Salkın, kendini Sovyet sistemine adanmış bir genç olarak sunulurken Uçar, ailesi ve içine doğduğu toplumun gerçeklerinden uzaklaşmış ötekileşme sürecindeki bir genç olarak tanıtılır.

Uçar ve Salkın aralarında geçen sert konuşmanın sonunda ikisi kavga tutuşmak üzereyken Uçar'ın beşik kertmesi olan Şırañkay gelerek onları gençlerin eğlencesine davet eder. Hikâyenin başlangıç bölümünde gördüğümüz ikinci çatışma, Uçar'ın beşik kertmesi olan Altay Türkü Şırañkay ile Rus Fedosya arasındaki karşıtlıktır. Anne ve babasıyla Kallistrat arasında kalan Uçar, aynı zamanda Şırañkay (Altay Türkü) ile Fedosya (Rus) arasında da kalmıştır. O, bir yandan geleneksel yollarla (beşik kertmesi) evlendirilmek istenirken diğer yandan Kallistrat'ın kızı Fedosya'ya âşık olmuş ve zamanla Şırañkay'dan uzaklaşmıştır. Fedosya, hikâyede Altay gençlerinin hayranlık duyduğu Rus kültürü ve zenginliğinin cazibesini sembolize eder. Şırañkay ise genç bir kız olarak Küreñdey ile birlikte Altay'ın geleneksel dişil yanındır.

Şırañkay'ın daveti üzerine katıldığı akşam eğlencesinden ayrılan Uçar, Kadın Nehri'ni geçmek için ailesinin kayığının olduğu yere gelir. Fakat Uçar'ın karşı kıyıya geçmemesi için babasının kayığı kıyıya bağlayıp kilitlediğini görür. Uçar, ilk kez on beş yaşındayken Kadın Nehri'ni yüzerek karşı kıyıya geçmiş, sonrasında ise yılda birkaç kez bunu tekrarlamıştır. Bu tecrübelerinden de cesaret alarak atıyla Kadın Nehri'ne girip öte yakaya geçmeye niyetlenir. O, kararsızlık hâlindeyken halkın hafızasındaki ve hayal gücündeki Su İyesi'nin Uçar'a seslenişi dile getirilir. Bu seslenişteki her cümle âdeta mitik kalp atışları gibidir:

"Ey yavrum! Geçme, geçme. Felakete gelme yavrum!" dedi Kadın Nehri. Taşlara çarptı, kement gibi dolandı, dalgalandı, yükselip alçaldı. "Ben, ayın bu eski zamanında sana ana değilim. Ben şimdi açgözlü bir kadını, kötü Su İyesi'yim. Senden daha yiğit, daha yakışıklı, daha cesur delikanlıları aldım, nazladım. Senin gibi delikanlılar kucağımdan ayrılmadı. Onlar şimdi sonsuza kadar benim. Onlar bende... Onlar bende canlı... Sonsuza kadar genç kalacaklar, benim dalgalarımla aşağı yukarı sallana-

caklar, gözleri sularımın ötesine doğru parlayacak. Onlar burada rahat, burada mutlu olsalar da sürekli Cer Enezi'ne (Yer Ana'ya) yönelip duruyorlar, sularımdan çıkmak için müsait kıyı ya da bazen de dinlenecekleri durgun bir yer arıyorlar. Onlar sakinlik ve rahatlık arayıp, durup dinlenmek istiyorlar. Hâlbuki ben suyum, her zaman hareket hâlinde ve akıntılıyım. Kaderlerinde benden ayrılmak yoktur... Fakat sen gel! Yiğidem gel! Sana masal yerinin güzelliklerini göstereyim, sihirli ezgileri dinleteyim. İkimiz balık olup yarışırız, seviniriz, sevişiriz. Ben safım, ben parlağım, ben gök yeşilim, soğuşum ben. Ben topraktan güzel, ben topraktan daha efsunlu ve hayret vericiyim” (s. 19).

Uçar taştan taş atlayarak Kadın Nehri'ne yaklaşır ve bir destan kahramanının önüne çıkan engellerden biriymişçesine Kadın Nehri'ne seslenir: “Ben rakibine meydan okuyan bir sığınım, yavrusunu koruyan bir ayıyım. Gerilmiş bir yayım, dalgalarla oynaşıp suları ok gibi geçen bir balığım.” der (s. 19).

Eliade'a göre mitik düşüncede evrenin “materia priması” olarak değerlendirilen su, varlığı kuran ve önceleyen bütün varoluş olanaklarını içinde barındıran ilk cevher olarak kabul edilir (Eliade, 1993, s. 131, 178). Eliade'nin bu görüşünü destekleyen Saydam'a göre ise su, yaratıcı “potansiyel”in, doğurganlığın, ana rahminin sembolüdür. Hint mitolojisinin değerli kaynaklarından *Veda* metinlerinde suya verilen ad “mâtritamâh” yani “annelerin en yücəsi”, “annelerin annesi”dir. Su, annenin en güzel olduğu kadar en ürkütücü özelliklerini de taşır. İyi ve kötüyü bir arada içeren, iki kutuplu bir kavramdır: Hem can verici hem can alıcıdır. Hem ölümü (suda batma, kaybolma, boğulma) hem doğumu ve yeniden doğumu (sudan çıkma) simgeler. Tanrıçalar, su perileri, deniz kızları, sirenler, deniz canavarları, ahtapotlar, dev balıklar, kuyular, gençlik pınarları vb. hep su motifinin yaşamı tehdit edici ya da yenileyici yönünü temsil eder (Saydam, 1997, s. 117). Suyun bu özellikleri dikkate alındığında Kadın Nehri, Uçar'ın annesi Küreñdey'in doğadaki karşılığıdır. Küreñdey gibi Kadın Nehri de Uçar'ın öte yakaya geçmesine izin vermek istemez.

Diğer mitolojilerde olduğu gibi Türk mitolojisinde de su, yaratılışın özü olarak anlatılır ve iyeyi genel olarak dişil kabul edilir. Su iyeyi merhametli olduğu kadar -diğer iyelerde olduğu gibi- onunla ilgili yasaklar ihlal edildiğinde acımasızdır. Su iyeyi hikâyede daha çok olumsuz yönleriyle edebî bir şekilde işlenir. Küreñdey'in ortanca oğlu, Ay'ın eski hâlinde Kadın Nehri'nde boğularak ölmüştür. Küreñdey'in mensup olduğu toplumda doğa ile insan arasında topografik bir sınır ya da ayırım olmadığı gibi insanla doğa arasında zımni bir anlaşma yapılmış gibidir: Yasakların ihlalinin bazen ölümle cezalandırıldığı bir anlaşma. Geleneksel Altay inançlarına göre Ay'ın eski hâlinde suya girmek yasaktır. Böyle zamanlarda suya giren kişinin başına felaketler gelir, hatta boğularak ölür. Altay Türkleri için

sadece su değil bütün bir doğa yalnızca insana yaşam vasatı sunmakla kalmaz, doğa ve ona ait her unsur aynı zamanda bir tapınaktır. Bu nedenle Kadın Nehri, Altay Türkleri için dünyanın herhangi bir yerindeki herhangi bir nehir olmanın ötesinde bir anlam taşır: Bu nehir, etrafında örüntülenmiş inanç ve efsanelerle Altay coğrafyasının atardamarı, yaşam suyudur. Bu coğrafyada “doğa ile kültür” ve “doğa ile inanç” ayrılmaz bir birliktelik hâlidir. Bu birliktelik durumu doğanın nesneleştirilmesine karşıt bir tutum sergiler. Bu sergileyişte en küçük bir doğa unsuru ya da olayı insan yaşamının dışında tutulamaz ve insan, doğayı evcilleştirmek amacıyla olmayıp doğanın kural ve şartlarına uyumlu bir yaşam sürmelidir.

Uçar, bütün bunları bilmesine rağmen gece yarısı nehre girer. Kadın Nehri'nin soğuk ve tehlikeli suyunu atıyla birlikte yüzerek geçmeyi başarır. Karanlıkta Kallistrat'ın evine doğru giderken sert bir ses ona “Dur!” diye seslenir. Atlı iki kişi karanlıktan ona doğru gelir. İçlerinden biri Uçar'a elindeki kementle vurup atından indirir. Uçar'ı durduranların yanına iki kişi daha gelir. Böylece dört kişi olurlar. Uçar, onlardan biri hariç diğerlerini tanır; tanıdıklarından biri arıcı Saveliy, ikincisi onun oğlu Mitra, diğeri ise hayvancılık yapan Evlampiy'dir. “Onlar şimdi birer eşkıya, devrim karşıtı ‘Ak’ mı olmuşlar!” diye içinden geçirir Uçar. Bu dört kişi Uçar'ı bir taşa bağlayarak Kadın Nehri'ne atıp öldürmekle tehdit ederler. İçlerinden en genç olanı Saveliy'in oğlu Mitra, Uçar'dan Kallistrat'ın anahtarlarının yerini sorar. Amaçları Uçar'ı kullanarak Kallistrat'ın evini soymaktır. Mitra da Uçar gibi Fedosya'ya âşıktır. Bu yüzden Uçar'ı düşmanı olarak kabul eder. Dört kişi ertesi gün gece yarısı Kallistrat'ın evine geleceklerini, gelişlerinin işareti olarak üç kez puhu kuşu gibi öteceklerini, ötüşü duyunca Uçar'ın kapıları açması gerektiğini söylerler. Aksi hâlde bütün ailesini öldürmekle tehdit edip, Uçar'ı serbest bırakarak uzaklaşıp giderler.

Eşkıyaların serbest bıraktığı Uçar, Kallistrat'ın evine doğru giderken altı yaşındayken bir yaz günü Kallistrat'ı ilk gördüğü zamanı ve tanışmalarını hatırlar. Bu tanışmayla birlikte Kallistrat'ın Uçar'ın yazgısını etkileyen olaylardaki rolü de belirginleşmeye başlar. Uçar, Kallistrat'ı kara sakalı, kızıl yüzü ve terli ak gömleğiyle su iyesi veya Altay iyesi zanneder. Bu zannediş, Altay Türklerinin kendilerinden daha güçlü bir toplum olan Ruslarla ilk karşılaşmalarına yapılan bir gönderme içerir. O günden sonra Uçar, Kallistrat'ın evine gidip gelmeye başlar. Kallistrat, Uçar'ı daha önce ölmüş olan Petro adlı oğlunun yerine koyar. Petro, hikâyede Altay karşıtı Rus gençlerinin sembolüdür. Kızılılara karşı savaşıyan Kaygorodov'a³ katılır.

³ Aleksandr Petroviç Kaygorodov (1887-1922): Biysk'e bağlı Abay köyünde doğan yarı Rus, yarı Altay Türkü (Telengit) bir yerlidir. Biysk'teki sekiz yıllık spor okulundan mezun olduktan sonra Sok-Carık ve Ongüday'da öğretmenlik yapmış, Koş-Agaç'ta gümrük muhafızı olarak çalışmıştır. I. Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesi'nde Osmanlı ordusuna karşı savaşmış, Haziran 1918'de ise Bolşevik karşıtı Sibiry ordusuna katılmış,

Fakat girdiği çatışmaların birinde ölür. Saveliy ve diğerlerinin saldırısını bekleyen Kallistrat, kaybettiği oğlunun yokluğunu sitemle anar:

Oğlum... Yavrum... Niçin böyle bir hata yaptın? Böyle olası diye mi büyüttüm seni? Niçin sözümü dinlemedin?.. Sen sağ olsaydın, şimdi beni basmaya gelen itler korkarlardı... İyi huylu bir oğul olarak büyüdün. Yumuşak yürekli. Hayvan kesilen yere bile yaklaşmazdın. Kan görse, kendinden geçip bayılırdın. Sineği bile öldürmez, ürkütüp öyle kaçırırdın. Bitkileri, her canlıyı severdin. Fakat ne olduysa birdenbire oldu... Niçin Kaygorodov'a katıldın? İnsanı hayrete düşüren sözler söylemeye başladın: "Altayları yok etmeliyiz. Altay'ı (onlardan) temizlemeliyiz. Böyle güzel ve iyi bir yer Rusların kokusuyla, Rus masallarıyla kokmalı." demeye başladı. "Altayları göresim yok, dillerini de unuttum. Burada Rus hâkimiyeti kurmalıyız." der oldun. Hayır yavrum, yanlış yaptığını sana kaç defa söyledim. Onlar yaşasın. Bu Altay, onların ana vatanı. Yer hepimize yeter. O zavallılar bize kötülük yapmaz. Biz onları güçsüz düşürüp, uysallaştırıp kendimize alıştırdık. Onların bize faydası var; hayvan besliyor, av avlıyor, çalışıp bize ırgatlık yapıyorlar. Onlar bu yerin güzelliği, gelenek-göreneği, töresi, ruhu. Onlar, bu dağların çocukları... (s. 51).

Kallistrat, Altay'a Küreñdey'in ve kendisinin birliğinden oluşan bir tohum (Uçar) atma niyetindedir. Oğlu Petro'nun yerine koyduğu Uçar'ı kızı Fedosya ile birlikte okula gönderir. Kendi elinden gelen, yapabildiği her işi Uçar'a da öğretir. Ona genellikle, "uulım (oğlum)" veya "balam (yavrum)" diye seslenir. Kallistrat'ın bu merhametli ve sevecen seslenişinde Rusların ebeveyn (baba), Altay Türklerinin ise çocuk (oğul) metaforuyla ele alındığı görülür. Bir baba gerekirse oğlu için her türlü fedakârlığı yapar. Kallistrat da öyle. Bir gün Uçar, ağır bir şekilde hastalandığında Kallistrat şehre kadar uzun bir yolu giderek ona ilaç getirir. Uçar ise her işinde Kallistrat'a yardım eder.

Şimdi Uçar ne yapacağını, kimden yardım alacağını bilemez hâldedir. Aklından çeşitli düşünceler geçerken Kadın Nehri'nin bir kolu olan Kürkürek Nehri'nin sesini duyar. Kallistrat'ın evi bu nehrin kıyısındaki bir tepenin eteğinde, ormanın içindedir. Etrafında sayısı ona yakın geleneksel Altay evi ve daha küçük evler vardır. Bu evlerde yakın zamanlarda buraya göç eden Altay Türkleri yaşar. Bu Altay ailelerinin her biri yaklaşık iki üç inek, dört beş at, on beş yirmi civarında koyun ve keçiye sahiptir. Aileler küçük tarlalarına arpa ve patates eker, avcılık ve balıkçılık yapar, boş za-

---

Kolçak'la birlikte olmasına rağmen, muhtemelen çıkardığı bir isyan nedeniyle, daha sonra yine Kolçak tarafından ordudan kovulduğundan Altay'a dönmüştür. Katıldığı bir müfrezeyle Kobdo şehrine yerleşmiş (1921), bu müfrezeyle birlikte Bolşevik Sovyetlere karşı Kobdo ve Koş-Agaç'ta Kızıllara karşı mücadeleye girişmiştir. 1921'de nedeni bilinmeyen şekilde ölmüştür. Bir kuşatılma sırasında esir düşmektense kendini vurarak ölmeyi tercih ettiği yönünde iddialar da mevcuttur (Klaving, 2003).

manlarında ise bazıları Kallistrat'ın işlerinde ona yardım ederler. Hikâyede Kallistrat ve etrafındaki Altay Türkleri arasındaki ilişki, bölgeye gelen Rus göçmenler ve yerli Altay Türkleri arasındaki ilişkinin uyumlu bir örneği olarak sunulur. Hâlbuki durumun böyle olmadığı bilinmektedir. Rus göçmenler⁴, 19. yüzyıldan itibaren Sibirya'nın gittikleri her yerinde olduğu gibi Altay'da da bölgenin en verimli topraklarına yerleşmiş, bunun neticesinde ise yaşam alanları daralan yerli halk daha verimsiz yerlere göç etmek zorunda kalmıştır. Yazar, Altay Türklerinin Rus göçmenlere yaklaşımını Küreñdey vasıtasıyla dile getirir:

Başlangıçta senin gibi bir iki aile geldi. Biz, onlara acıyıp var gücümüzle yardım ettik. Sonunda onların peşinden din adamları geldi. Böylece çoğalıp her yere yayıldılar. Çoğalınca kiliselerini yaptılar. Sonra beyleri gelip “Bu kilisenin çatısından görülen her yer Tanrı Hristos’a ve kiliseye aittir.” dediler. “Göçüp gidin!” dediler. Sürülen ben miyim?.. Burası benim yerim, atalarımın yurdu! Fakat çaresizlik işte. Göçmezsen yakarlar ya da öldürürler (s. 55-56).

⁴ Dağlık Altay'ın Rusya'ya katılmasından (1756) sonra bölgede nüfusun etnik yapısı önemli ölçüde değişmiştir. Rusların bölgeye yerleşmesi, göçebe Altay Türklerinin yerleşik hayata geçmesinde etkili olduğu kadar hayvancılığın, sığır yetiştiriciliğinin ve tarımın canlanmasına neden olmuştur. Rusların Altaylılarla ilk temasları 17. yüzyılın başlarına kadar gitmektedir. 18. yüzyılın ortalarına kadar Dağlık Altay'ın güney yarısı, kuzey bölgeleri ele geçirmek için Rusya ile savaşan Cungarya'nın bir parçası konumundadır. 1811'de ilk Rus yerleşimcileri Çerga Nehri kıyısında ilk Rus köyünü kurmuşlar ve bu tarihten itibaren Rus göçmenlerin sayısı -haklarında çıkacak 30 Temmuz 1865 tarihli kanuna kadar- giderek artmaya başlamıştır. Rus yerleşimciler 1824'te Biysk'ten Dağlık Altay'a gelmişler Teleütlerin yerleştiği yerde Ulalu (şimdiki Gorno-Altaysk) köyünü kurmuşlardır. Burada Altay Ruhani misyonunun kurulmasıyla (1830) birlikte Ulalu, bir cazibe merkezi hâline gelmeye başlayınca bir kısım Biysk tüccarı da köye taşınmış; böylece Ulalu, bölgenin ticaret merkezlerinden birine dönüşmüştür. Kuznetsk bölgesinden Ulalu'ya taşınan göçmenler, 1840'lı yıllarda buranın ilk Rus sakinlerinden olmuşlardır. 19. yüzyılın ikinci yarısında Rusların bölgeye yerleşmesinin yasal yolunun açılmasıyla Dağlık Altay'daki Rus göçmenlerin sayısında muazzam bir artış olmuş, 1897'deki verilere göre bölgeye taşınan Rusların sayısı 1598'e ulaşmıştır. Nihayet Dağlık Altay'da 1861'den 1917'ye kadar Rus köylüsüne özgürlük verilmesiyle başlayan süreçte bölgeye yerleştirilen Rus köylülere arazi tahsis etmek için 25 milyon 288 bin 678 dekar arazi “Yeniden Yerleşim Dairesi”ne devredilmiştir. Rus nüfusun bölgede artmaya başlaması, Altay Türkleri arasında bazı rahatsızlıklara sebep olmuştur: Bunlardan ilki misyonerlerin onlara uyguladıkları baskılardır ki bu baskılar sadece dinî olmakla sınırlı kalmamıştır. Vaftiz olmayan Altay Türklerinin kiliseye en az 6 km yaklaşmaları yasaklanmış, açılan her yeni kiliseyle birlikte yerli halk daha içerilere çekilmek zorunda kalmıştır. İkincisi, Rus göçmenlerin verimli bölgelere yerleşmesi nedeniyle Altay Türklerinin doğal yaşam alanlarının dışına çekilmeleridir. Rus göçmenlerin Altay Türkleri üzerinde yarattığı bir diğer olumsuzluk ise Rus tüccarların ticaret yapmayı bilemeyen Altay Türkleri üzerinde yaptıkları sömürülerdir.

Rusların Altay'a yerleşmesi ve sahiplenmesi ise Kallistrat yoluyla dile getirilir:

Bu yerin benim ana yurdum, yerim, evim olmadığını mı söylüyorsun? Bu Altay bana da gerekli. Yaşamım bu vadiye olsun, yanımda Kürkükrey suyum güröldeyerek aksın. Ormanlarıyla gözlerimi kamaştıran dağlarım olsun, Altay'ımın kokusunu ciğerlerime doldurayım. Atımı koştırsam Kadın Nehri'mi göreyim. Beni Altay besledi, bana Altay beşik oldu. Vuracaksa da Altay'ın rüzgârı vursun yüzüme, kırıştırırsa da Altay'ımın soğuşu kırıştırırsın yüzümü. Küreñdey, sen bu yere göbeğin ve kanınla bağlısın. Gidecek başka yerin yok. Peki ben... Beni başka yerde bekleyen mi var? Burada doğdum, öldüğümde de mezarım burada olacak... (s. 52).

Bu iç monologlarda Kainçin yazar olarak en iyi yaptığı işi yapar: Kişinin iç yaşamının inşası sürecinde karakterlerin ruhsal durumlarını okuyucuya bütün açıklığıyla gösterir. Bir kişinin çeşitli duygu ve psikolojik durumlarının anlatılarak anlamlı imgelerin oluşturulduğu bu öyküler, Kainçin'in psikanalizdeki ustalığına tanıklık eder (Palkina, 2004, s. 24). İç monologlar, yazarın önemli sayıda eserinde üslubunun belirleyici yanındır. Bu iç monologlar Küreñdey ve Kallistrat'ın iç dünyalarının görüntülerini açıklığa kavuşturmakla kalmaz, iki toplumun akut sorunlarını da ortaya koyar.

Uçar, Kallistrat'ın evine varır. Kallistrat onun gece vaktinde ve Kadın Nehri'ni yüzerek geçip gelişine şaşırır. Böyle bir şey yaptığı için de ona kızar. Uçar, yolda karşılaştığı kişileri ve tehditlerini Kallistrat'a anlatır. Kallistrat böyle bir şeyi zaten beklediğini fakat şimdi değil, sonbaharda baskına uğrayacağını tahmin ettiğini, Saveliy ile Evlampiy'in dünür olduklarını, Uçar'ın tanımadığı kişinin de onların lideri olan Platon olduğunu söyler. Böyle beklenmedik şekilde erken gelişlerini ise Mitra'nın, babasını ve diğerlerini yönlendirmesine bağlar. Kallistrat'ın düşüncesine göre kızı Fedosya'yı Uçar'la evlendirme ihtimali, Mitra'yı harekete geçirmiş olmalıdır. Kallistrat ne yapacağına karar veremez. Çaresizlik içindedir. Sovyetlerin ve yoksulların gün geçtikçe güçlendiğini, sonunda onların gücü tamamen ele geçireceklerini, bu yağmacıların servetini elinden alsalar bile Sovyet iktidarının da onların elinden alacağını düşünür. Nihayet Saveliy ve Evlampiy ile mücadele etmek, gerekirse onlarla çarpışmak gerektiğine karar verir. Kallistrat ve diğerleri arasındaki çatışma SSCB'nin kuruluş döneminde politik olmayan Ruslar arasındaki iç çatışmaların bir örneği olarak anlatılır.

Kallistrat'a göre Saveliy, Altay'ın değerli mallarını Çin ve Moğolistan'a satan açgözlü bir tüccardır. Hikâye boyunca önce Rus göçmenlere, sonra misyoner Rus Ortodoks Kilisesine yöneltilen eleştiri bu kez de ekonomik olarak Altay Türklerini istismar eden Rus tüccarlara Saveliy üzerinden yapılır. Saveliy şimdi de güya sosyalizm karşıtı Aklara katılmış

ve yağmaya girişmiştir. Aslında Kallistrat ve Saveliy'in dedeleri Altay'a gelen ilk Rus göçmenlerdir. Her ikisi de Altay Türkü kadınlarla evlenmişler, Altay Türkçesini iyi öğrenmişlerdir. Altay Türkleri onlara merhamet ederek binmeleri için atlar, sütünü sağmaları için inekler ve bereketli yerlerden toprak vermişlerdir. Kallistrat ve Saveliy'in dedeleri ve babaları yakın arkadaşlar olarak hep görüştüklerinden ikisinin çocukluğu birlikte geçmiştir. Fakat bir gün Saveliy'in babası (Prokopi) Kallistrat'ın babasını (Markel) ziyarete gelmiş, yiyip içip eğlenmişler ve sarhoş olmuşlar. Prokopi, sarhoş olup dışarı çıkınca yanlışlıkla bir arı kovanının üzerine düşmüş. Devrilen kovandan çıkan arılar Saveliy'in babası Prokopi'y'i sokmuş ve Prokopi'yi oracıkta ölmüş. Bu olaydan sonra Saveliy ile Kallistrat'ın arası açılmış. Kısa bir süre sonra Kallistrat'ın babası Markel de bir kış günü çıktığı avda çığ altında kalarak ölmüş. Halk arasında çığı çıkarıp Markel'in ölümüne Saveliy'in sebep olduğu hakkında dedikodular yayılmış. Çünkü çığın olduğu yerde kızak izleri, hatta karın üstüne sopayla "Ben Saveliy!" yazıldığı görülmüş. Fakat Kallistrat buna hiçbir zaman inanmak istememiştir. Sonrasında Kallistrat'ın iki ineği ve atı da öldürülünce halk arasında bunları yapanın da Saveliy olduğuna dair söylentiler çıkar. Kallistrat ve Saveliy arasındaki düşmanlık, evlenecekleri bir genç kız konusunda da devam eder. Her ikisi de annesi Rus, babası Altay olan melez Agrafena ile evlenmek istese de Kallistrat aynı yıl sonbaharda yapılan düğünle Arafena ile evlenir. Saveliy ise kendisinden on yaş büyük ama çok zengin bir kadınla evlenir. Evlilikleri konusundaki tercihleri, karakterleri arasındaki belirgin zıtlığı gösteren örneklerden biridir. Kallistrat kız (Fedosya), Saveliy erkek çocuk (Mitra) sahibi olur. Saveliy, Kallistrat'ın servetine sahip olmak için Fedosya'yı oğlu Mitra ile evlendirmek ister. Geleneğe uygun dönürlük yapmak yerine Kallistrat'ı tehdit eder. Fakat Kallistrat, kızının evlilik yaşında olmadığını, zamanı geldiğinde bu konuyu tekrar konuşmak gerektiğini söyleyerek dönür gelenleri gönderir. İçinden "Kızımı onlara vermektense Uçar'a veririm daha iyi." diye geçirir. Kallistrat ile Saveliy arasındaki çatışma politik olmaktan ziyade nedenleri atalarına kadar uzanan bir husumete dayanır. Bölge tarihini bilen okuyucular için Kallistrat, Saveliy ve bölgeye yerleşen diğer Ruslar, kendilerinden sonra Altay'a yerleşecek Ruslar için birer arayüzdürler.

Saveliy'in yapacağı saldırı karşısında ne yapacağını düşünen Kallistrat, geceyi iç hesaplaşmalar yaparak endişeler içinde ve ne yapacağını bilmez hâlde geçirir. Sabah olunca Arafena'yı uyandırır. Uçar da uyanır. Uçar, Kallistrat'a "Ben Saveliylerin isteklerini yerine getireceğime dair onları inandırırım. Kandırıp kapıyı açarak boynuzların olduğu ambara getireyim. Sizler de orada saklanıp onları bekleyin." der. Kallistrat şaşırarak kendisinin de gece boyunca aynı şeyi düşünüp planladığını söyler.

Ertesi gece Kallistrat, Fedosya, iki ırgat ve iki ihtiyar Altay Türkü silahlı bekler. Agrafena ve Uçar ise silahsızdır. Eşkîyalar gece yarısı gelir. Kallistrat ile anlaştıkları üzere Uçar onları içeri alır. Birlikte Kallistrat, Fedosya ve diğerlerinin bulunduğu ambara doğru giderler. Çatışma çıkar çıkmaz Mitra Uçar'ı göğsünden vurur. Yazar, Uçar'ın vurulduktan sonraki durumunu şöyle anlatır: “Ee, uçmak lazım şimdi, uçup yükselmek gerek!” diye Uçar elini salladı. Gerçekten kanat çırpır gibi yükseldi, özgürleşti, rahatlayıp hafifledi. ‘Uçmak ne güzel, ne güzel!’ diye iyice yükselmek, yücelmek istedi. Altay’ın bütün vadileri, ovaları, taygalarıyla gözlerinin önüne serildi... Kadın Nehri, ince ip gibi uzanıyor, Altay’ın kutsal kabul edilen Üç Sümer (Beluha) Dağı üç zirvesiyle göğe uzanıyordu.” Hikâyenin bu kısmında yazarın Uçar’ın ismini bilinçli şekilde tercih ettiği anlaşılır.

Okuyucu, Uçar’ın ölüp ölmediğini henüz anlayamamışken Agrafena “Ona süt içirmek gerekli.” der. Uçar, süt değil su içmek istediğini söylemek istese de sözcükler ağzından çıkamaz. Kallistrat ile Saveliy arasında tartışma çıkar. Her ikisi de servet sahibi olmak için birbirlerini açgözlü davranmakla ve içine düştükleri felakete sebep olmakla suçlar. Kallistrat, Uçar’ın tek bir saç teline bile değişmeyeceğini söylediği servetini yakmak istese de insanlar onu engeller.

Bütün bunlar olurken Uçar bu kez de kendini bir kızağın üstünde hiseder. Yanında Fedosya vardır. Gözlerini gökyüzüne diken Uçar, göğün aydınlığında bir Fedosya’nın, bir Şırañkay’ın yüzünü görür. Bu görüşle okuyucu, Uçar’ın zihni ve kalbinin bir yanının Fedosya yoluyla Rus kültürüne ve hayat tarzına, diğer yanının ise Şırañkay yoluyla Altay kültürüne ve hayat tarzına dönük olduğunu anlar. Bu durum bize Uçar’ın aynı zamanda tam anlamıyla yabancılaşmadığını gösterir. Hikâye şu paragrafla sona erer:

Uçar kendisini bir kayığın içinde hissetti.

“Dayan, Uçar, dayan!” diye fısıldadı Fedosya. Uzun saçları rüzgârda dalgalanırken kürek çekip duruyordu. Dalgalar kayığa şiddetle çarparken sular da Uçar’ın yüzüne çarpıyordu. Fakat Fedosya kayığı ustalıklı kul-lanıyordu. “Dayan, Uçar, dayan!” diye genç kız gözlerini göğe kaldırarak tekrar fısıldadı. “Bak, Salkın işte o kıyıda, Şırañkay orada duruyor... O kıyıda, hayat...” (s. 64).

Temsil Ettikleri Değerler Bakımından Karşıt İkili Kahramanlar

19. yüzyılın ikinci yarısındaki Altay nesrinde temalar daha çok karşıtlıklar (ak ve kara, uysal ve zalim, iyi ve kötü şahsiyetler, eski ve yeni dünya anlayışları...) üzerine kuruludur (Tekpenova, 2018a, s. 24). Belki de Altay edebiyatının kuruluş yıllarında mitolojiden fazlasıyla faydalandığı için Kainçin’in de eserlerinde zaman zaman bu karşıtlıklara yer verdiği ve bunları antipod kahramanlar yoluyla ele alıp işlediği görülür. Bu çatışmalarda

karakterler toplumsal düzenin sorunları ve engelleriyle yüzleştiklerinde ortaya çıkarlar. Kahramanların bir kısmı güçlü bir kişilik olarak irade, bilgi, bilgelik, tarihsel deneyim gibi karmaşık ve zor koşullarla baş edecek güce sahiptirler. Çatışmalarda kişilerin ruh hâlleri ayrıntılı olarak verilir (Palkina, 2004, s. 19, 24). *Ol Carattañ* hikâyesi de Altay edebiyatının bu klâsik çatışma anlayışı üzerine kuruludur. Hikâyeye adını veren “ol carat (öte yaka/karşı yaka)” ifadesiyle Altay coğrafyasının ve kültürünün sembol unsurlarından olan Kadın Nehri'nin daha çok Rusların yaşadığı tarafı kastedilir. Nehrin diğer tarafında Altay Türklerini temsil eden Küreñdey ve ailesi yaşarken ol caratta (öte yakada) Kallistrat'ın ailesi ve Ruslar yaşar. Dolayısıyla ol carat, coğrafi olarak Altay'a yerleşen Rusların sembolüdür. Kadın Nehri; Küreñdey ve diğer Altay ailelerinin yerleştiği, kendileri olarak kalmaya çalışan Altay Türklerinin bulunduğu yakası ve Uçar'ın yabancılaşması arasındaki sınırı imler. Hikâyenin Türkiye Türkçesine *Öte Yakadan* veya *Karşı Yakadan* şeklinde aktarılabilir başlığı, yazarın seçtiği konuya ait görüşünü yansıtır ve hikâyenin kompozisyonu iki ana katmandan oluşur: Uçar'ın belki ölümüyle sonuçlanabilecek ve bir gün içinde gerçekleşen trajik olaylarla Küreñdey ve Kallistrat'ın Altay coğrafyasındaki ontolojik mücadelesi. Hikâyede dönemin eserlerinden farklı olarak kahramanların iç dünyaları sıkça verilir. Kahramanlar -özellikle Küreñdey ve Kallistrat- iç konuşmaları yoluyla duygularını ortaya koyarlar. Bu çatışmada Kallistrat'ın düşmanlık çizgilerini silmeye ve iki toplum arasında köprü olma çabası içinde görülür.

Hikâye, aslında kişilerin değil mekânın/coğrafyanın (Altay) öyküsüdür. Bu yönüyle Orhan Koçak'ın Türkçede ilk şehir romanı olarak tanımladığı *Aylak Adam* romanı hakkındaki değerlendirmelerinin -uyarlamalarla- *Ol Carattañ* hikâyesi için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür: Altay, hikâyede olayların geçtiği yer olarak kalmamış, olay örgüsüne etkin, kurucu bir öge olarak katılmıştır; sadece sahne ve dekor değil, aynı zamanda bir “figürdür”; bu sözcüğün iki anlamıyla birlikte -hem bir “şahıs”, bir karakter hem de bir mecaz- bir anlamlandırıcı (Koçak, 2017, s. 149). Kainçin, Altay coğrafyasını “dişil” (Küreñdey) ve “eril” (Kallistrat) iki unsur arasındaki çatışmayla dengelemeye çalışır. Çatışma iki karşı cinsiyet arasında gerçekleşince Altay coğrafyasını ana rahmi, çatışmayı da bir tür doğum sancısı olarak düşünmemizi gerektirir. Olayların örgüsü ve çatışma unsurları kişi-yer ilişkisi bağlamında mekânın sosyopolitik özellikleri üzerinden işlenir. Çatışma, asıl olarak mekânı kendisinin yurdu olarak kabul eden Küreñdey (Altay) ile mekânı kendisine yurt edinmeye ve kök salmaya çalışan Kallistrat (Rus) arasında geçer. Altay coğrafyası her ikisi için de varoluşlarının temel dayanağıdır. Mekânsal olarak kuşatılmış ve daraltılmış hissi yaşayan Küreñdey, kendisinin ve ailesiyle birlikte Altay Türkle-

rinin bütün varoluşunu yabancıdan uzak durmak veya yabancı karşısında millî kimliğini güçlendirmekte bulmuştur. Kendini yeniden inşa etmek ve yabancı/ötekinin karşısında kimliğini güçlü kılmak için yeni atılımlar yapmaya çalışır. Ancak çabaları sonuç vermez. Onulmaz bir yenilgi karşısında Sovyet iktidarını yeni bir umut olarak görür ve oğlu Uçar'ı ötekinin etkisinden kurtarmaya çalışır. Küreñdey ve Kallistrat üzerinden işlenip hikâyenin bütününe yayılan karşıtlık ve çatışma durumunun temelinde iki farklı toplumun Altay'da var olma trajedisi bulunmaktadır. Hikâye, Altay coğrafyasının dinsel ve psikolojik anlamıyla ilgilidir.

Altay-Rus ilişkisiyle ilgili yazarın üzerinde durduğu unsurlardan biri iki toplum (Altay ve Rus) arasında yapılan evlilikler diğeri ise melezliktir. Yazar, kurgunun merkezinde karşıtlık (ya da öteki) durumunu melezlik ile olumlar. Altay'a ilk gelen göçmenlerden olan Kallistrat ve Saveliy'in dedeleri, Altay Türkü kadınlarla evlenmiş; Kallistrat, melez olan Agrafena ile Saveliy'in kızı da babasının yanında çalışan Altay Türkü bir ırgat ile kaçıp evlenmiştir. Kallistrat'ın eşi ve Fedosya'nın annesi Agrafena da Altay ve Rus melezidir. Yazarın onun hakkında yazdıkları âdetla melezliğe ya da daha doğrusu Altay Rus evliliğine övgü niteliğindedir. Hikâyede olayların gerçekleştiği vaka zamanı içerisinde herhangi bir işlevi olmamasına rağmen, Kallistrat ve Saveliy arasındaki düşmanlığın sebebi Agrafena'dır. Çünkü her ikisi de onunla evlenmek istese de Agrafena ile evlenen Kallistrat olunca, bu ikisi arasında olayların gelişimini etkileyecek düşmanlık da başlamış olur. Yazar; yoksul Agrafena'yı melez de olsa Altay görünümlü, uzun kara saç örgülü, kara saçlı fakat aynı zamanda burnu ve göz yapısı bakımından Ruslara benzer olarak tasvir eder. Huyunu ise bir Altay atasözüyle dile getirir: Kunacın uy balazak, kul kiji töröönzök (Düveli inek anaç, kul kişi akrabaya düşkün olur). Agrafena öksüz büyüdüğü için aile sahibi olmanın kıymetini, melez olduğu için de Altay ve Rus geleneklerini bilir. İki halkın da iş yapma becerisine sahiptir. İş yapmaktan kaçınmaz. Sabırlıdır. İnsanlara karşı merhametlidir ve evinden, yuvasından başka bir şey düşünmez. Biraz da onun bu becerileri sayesinde Kallistrat gün geçtikçe zenginleşir.

Hikâye, şahıslar kadrosunun temsil ettiği değerlere bağlı olarak etno-kültür çatışmaları üzerine kuruludur. Olay örgüsü Küreñdey (Altay / Kadın) ile Kallistrat (Rus / Erkek) ve ikisi arasında kalan Uçar üzerine kurgulanmıştır. Küreñdey, Altay Türklerini ve coğrafyasını, Kallistrat ise Altay'a sonradan göçmen olarak gelen Rusları temsil eder. Uçar, bu ikisinin temsil ettiği değerler arasında kalmış genç bir Altay Türkü'dür. Hikâyenin özünü oluşturan çatışmalar kurguda şahıslar kadrosuna ve mekâna ait unsurlara yerleştirilmiştir. Küreñdey'in trajik yaşam öyküsünde hikâyedeki simge-

lerin karşılığı vardır. Öykünün başlangıcında kapalı mekân olarak Altay ayılı, bu ayılın içindeki geleneksel eşyalar ve açık mekân olarak Altay coğrafyasının kutsal unsurları Kadın Nehri ve Üç Sümer Dağı tematik değer olarak metinde yer alırlar. Bu tematik değerler, Küreñdey ile bütün Altay Türklerinin yaşamını özetler niteliktedir.

Küreñdey ile Kallistrat Karşıtlığı

Hikâyede olayların akışının görünür sebebi, Uçar'ın Fedosya'ya duyduğu aşk olmasına rağmen bu aşk, olay örgüsünde belirleyici değil tali bir meseledir. Dolayısıyla metin “ile hikâyesi” (Uçar ile Fedosya) değildir. Olaylar Uçar'ın iç dünyasında kırılmadığından o ancak yüzeysel olarak anlatılır. Hikâyede iki ana karakter olduğu görülür: Küreñdey ve Kallistrat. Küreñdey, çocukluğunda anne babasız kalmış. Babası bir Rus kilisesini yaktığından kimsesiz kaldığı için Küreñdey'i, papazın kiliseye kaydedip orada büyüteceğini bilen yaşlı bir çift gizlice sahiplenerek büyütüştür. Bir gün tanımadığı sarı saçlı insanlar (Ruslar) gelerek bu yaşlı çiftin evini yıkarlar. Yaşlı çift Küreñdey'i ve hayvanlarını da alıp günlerce yol yürüterek başka yere göçer. Yazar, Küreñdey'in geçmişi üzerinden Altay Türklerinin ve Altay coğrafyasının yakın dönem tarihini, kiliseyi (din) merkeze koyarak Ruslarla ilişkileri bağlamında ele alır ve kiliseyi metinde “leitmotif” olarak kullanır. Küreñdey'in hareket noktasında eylem düşüncesinin temeli kiliseye dayanır. Hikâyede genel olarak din ya da inanç karşılığı olarak kullanılan kilise⁵, Küreñdey için ulusal kimliğini korumanın en ba-

⁵ Dağlık Altay'ın 1756'da Rus hâkimiyetine girmesiyle bölgede Hristiyanlaştırma ve Ruslaştırma faaliyetleri de başlamıştır. Rus göçmenlerin bölgeye gelmesiyle birlikte henüz misyoner teşkilatı kurumsallaşmasını tamamlamadan yerli Altay nüfusu üzerindeki Hristiyanlık (Ortodoksluk) etkisi giderek artmıştır. 1757'de, Altay'da Hristiyanlığı ilk kabul edenlerden biri, vaftiz olarak Maksimov soyadını alan Köökü Booçatov olmuştur. Aynı yıl Başpiskopos Şelkovnikov, “Teletskoye Gölü” (Altın Köl) bölgesinde Teles boyundan 82 kişiyi vaftiz etmiştir. Başka bir başpiskopos S. Mefodiey, Hristiyan inancının 47 Teleüt tarafından benimsendiğini bildirmiştir. 18. yüzyılda vaftiz olarak Hristiyanlığı kabul eden Altay Türklerinin toplam sayısı 500 kişiden fazla değildir (Tadişeva, 2014, s. 361). 1830'da kurulan Ulalu-Teleüt misyonunda misyonerlik faaliyetlerine başlanmıştır. 1831'de kurulan ilk misyoner okulunda 7 öğrenci vardır. Fakat 1869'a gelindiğinde Altay Ruhani Misyonuna bağlı olarak faaliyet yürüten 11 okul ve bu okullarda eğitim gören öğrenci sayısı yaklaşık 100'e ulaşmıştır. Ortodoks kilisesinin yürüttüğü bu misyonerlik faaliyetleri Ruslarla yerli Altay Türkleri arasındaki ticari ilişkilerde de etkili olmuş, sonuçta Rus tüccarlar tarafından yerli Altay Türklerinin sömürüldüğü bir “av ve toplayıcılık ekonomisi” icat edilmiştir. Bu ilişkiler ağının önemini çok iyi bilen misyonerler, Rus tüccarlara özellikle kürk ticaretinin geliştirilmesi için tavsiyelerde bulunmuşlardır. Altay bölgesindeki misyonerler tarafından iki manastırda tüccarların getirdiği mallar ve kürkler için depo sağlanmış, böylelikle Altay Türklerinin tabiatla uyumlu yaşam koşullarında edindikleri becerileri üzerinden misyonerlerin ticari ajanlığı ile hem Rus tüccarları zengin olmuş hem de

şat parçasıdır. Bütün duyguları ve Altay’da var olma düşüncesi din merkezinde kristalize olur. Babası, Altay’a gelen misyonerlere karşı direnen ilk nesil Altay Türklerini temsil ederken kendisi, kilise ve misyonerlik karşıtı ikinci nesli temsil eder. Denilebilir ki onlarda kilise karşıtlığı bir aile geleneği olmuştur.

Kallistrat, Uçar’ın âşık olduğu Fedosya’nın babası olan zengin bir Rus’tur. Çalışkan ve yaptığı işi özenle yapan biri olarak anlatılır. Uçar’a karşı merhametlidir. Diğer Rusların aksine az içki içer. Buna karşılık bal şerbeti, evinden hiç eksik olmaz. Yine bölgedeki diğer Rusların aksine bu toprakların Altay Türklerine ait olduğunu, burada onlarla birlikte huzurlu bir yaşam kurulabileceğini savunur. Misyonerlerin bölgede teşkilatlanmasını takiben 19. yüzyılın ikinci yarısında Rus göçmenlerin Altay bölgesine yerleşmeleri muazzam bir nüfus hareketine ve bölgede istikrarsızlığa yol açmıştır. Ruslar, her göçmen topluluğu gibi kültür taşıyıcısı olarak gelmekle kalmamış, misyoner teşkilatları yoluyla Ortodoks Hristiyan inancını da bölge halkına benimsetme gayreti içinde olmuşlardır. Bununla birlikte Kallistrat’ın Altay ve Rus toplumları arasında uyumlandırma ve göçmen olarak geldiği toplumla coğrafyaya uyum sağlama çabası içinde olduğu görülür.

Küreñdey, Altay coğrafyasının “ruh imgesi” olup “ilksel ana” figürüne yakındır ve çatışmanın dişil yanını temsil eder. Kallistrat ise bu çatışmanın eril olan Rus yanındır. İki arasındaki çatışma, iyi ile kötü veya haklı ile haksız çatışması değildir. Tarafların durumu görecelidir. Döneminin bütün yazarları gibi Kainçin de Altay mitolojisine ve halk kültürüne hâkimdir. Edebiyatın kaynakları arasında gördüğü bu unsurlardan sık sık faydalanma yoluna gider. Bu nedenle *Oı Carattañ* hikâyesine Altay mitolojisi penceresinden bakıp yorumlayacak olursak Küreñdey, yaratıcı dişil gücü ve yeryüzünü (toprak, vatan, orta dünya); Kallistrat, eril olanı ve yer altını (alt dünya); Kadın Nehri, bu iki dünya arasındaki geçidi (açılar cabılar kaya); Uçar ise erginlenmemiş destan kahramanını (örneğin Er Samır) temsil eder. Küreñdey topraktır, vatandır. Altay Türkleri yaşadıkları coğrafyayı “ene (ana)” kabul ederler: Ene Altay (Ana Altay). Yalnız Altay Türkleri için değil, bütün Türkler için vatan, dişildir ve anadır: “anayurt”tur, “anavatan”dır. “Anne” (dolayısıyla Küreñdey) bir arketiptir. Jung’un ifadesiyle anne; kaynak yeriyile, doğayla, edilgen biçimde yaratana ve dolayısıyla tözle, özdekle, özdeksellikle, dölyatağı ve bitkisel işlevlerle ilgilidir (Jung, 2018, s. 208). Yine Jung’un ifadesiyle “anne aynı zamanda bir kalıptır, içi boş bir biçimdir, taşıyıp besleyen bir kaptır”. Bu özellikleriyle de vatan

ticaretle bağımlı hâle getirilen yerli halkın Hristiyanlaştırılma süreçleri kolaylaşmıştır (Güner Dilek, 2021, s. 570, 572-573).

olan anne (Küreñdey) aynı zamanda bu vatanın mitolojik ve dinî özelliklerini bünyesinde taşır ve bireysel anne figüründen uzaklaşır. Bu nedenle oğulun (Uçar) onun için taşıdığı anlam da bireysel değildir. Uçar, Ene Altay'ın geleceğiyle ilişkilidir.

Olaylar ilerledikçe hikâye, Uçar ve Fedosya arasındaki aşk sorununun aile içinde neden olduğu insanlık durumundan Küreñdey ile Kallistrat arasındaki toplumsal çatışmaya dayalı bir soruna evrilir. Hikâyedeki asıl çatışma, Küreñdey ve Kallistrat'ın mekânı sahiplenmeleri üzerine kurulu ontolojik bir çatışmadır. Bu çatışmada Küreñdey, Altay'ın ilk ve doğal sahiplerini; Kallistrat ise Altay'a sonradan yerleşen Rus göçmenleri; dolayısıyla Rus kültürüyle birlikte ekonomik ve kültürel gücünü temsil eder. Hikâyede olaylar, kapalı mekândan açık mekâna geçişle gelişir. Altay coğrafyası Küreñdey ile Kallistrat arasındaki çatışma sahnesini temsil eder: Sodon Ayl (aile/geleneksel iç mekân) → Tulaylu Köyü (ulusal kamu alanı/dış mekân) → Kadın Nehri (Ayrırcı Sınır) → Ol Carat (Karşıt kültür/dış mekân). Bu sahne, Küreñdey'in kişisel kimliğinin en keskin biçimde açığa çıktığı yer olmakla birlikte aynı zamanda "öteki" Kallistrat'ın kendine yaşam alanı kurmaya çalıştığı yerdir. Küreñdey ve Kallistrat yalnızca iki farklı toplum ve kültüre ait bireylerin isimleri değildir. Yazar bu isimlerle iki farklı kültüre ait iki bireyin özgün zihin yapılarını da okuyucuya sunar. Bu çatışmayı yazar, Kallistrat'ın aklından geçirdiği düşüncelerle kaleme alır. O, ellerini Kadın Nehri'nin öte yakasına uzatarak iç konuşmalarla Küreñdey'e seslenir:

Ey Küreñdey, oğlunu ben aldım. Kötü niyetle olmasa bile senden izinsiz çaldım onu... Bir yandan erkekliğinden faydalanmak isterken diğer yandan ona iyilik yapmak istedim. Oğlunu bana vermek istemediğini, hatta ikimizin çatışma hâlinde olduğumuzu da biliyorum. Çünkü bizim hayatlarımız farklı ve başka ırklara mensubuz. Bunu bildiğim hâlde oğlunu eğittim ama seçimi de ona bıraktım. Bu topraklar atalarım, bana ait olmasalar da bu Altay'a ihtiyacım var... Beni bu Altay besledi ve bana beşik oldu. Sen bu topraklara kanın ve göbeğinle bağlısın. Gidecek başka yerin yok. Ben de burada doğup burada büyüdüm. Artık sistem değişiyor. Hepimiz eşit olacağız. Senin için daha iyi olacak. Benim içinse... (s. 52).

Bu seslenişle Küreñdey'in tüm hayatı okuyucunun gözleri önüne serilir. Küreñdey'in geçmişe dönük bu konuşmasıyla Kallistrat'ın Uçar'ın şahsında, Altay'ın gençliğini ve geleceğini çalan Rus olduğu vurgulanır. Ama aynı zamanda onun aracılığıyla yeni Sovyet düzeninin Altay gibi azınlık halkların ve yoksulların yanında olacağı, halkları eşitleyeceği, zengin Rusları ise ezeceği ima edilir.

Aynı sabah Küreñdey de uyanır. Oğlunun atının, eyerinin, tüfeğinin ve halatının yerinde olmadığını da fark edince kaygılanır. Uçar'ın atıyla

birlikte öte yakaya geçmeye çalıştığını anlar. Fakat nehri geçip geçmeyi başaramadığını bilemez. Nehirde boğulup öldüğünden endişe eder. Oğlunun ruhunu çalan Kallistrat'ı ve Fedosya'yı suçlar. O da Kallistrat gibi kollarını nehrin öte yakasına (Kallistrat'a doğru) uzatarak bir yandan iç hesaplaşmalar yaparken diğer yandan Kallistrat'a seslenir:

Oğlum ver Kallistrat. Başka oğlum yok. Oğlum ver. Seni hiçbir zaman dostum, arkadaşım olarak bilmedim. Sen de beni öyle. Bizim yaptıklarımız ve hayatlarımız birbirine zıt... Hayatım sürgünlerle oradan oraya zorunlu göçlerle geçti. Yeni yurt tutmayı kolay mı zannediyorsun? Nihayet gelip buraya yerleştim. Beni öldürseniz de buradan başka yere gitmeyeceğim. Başlangıçta senin gibi bir iki (Rus) aile göçüp geldi buraya. Hepimiz (bütün Altaylar) onlara yardım ettik. Sonra papazınız geldi. Çoğaldınız ve kendinize kilise yaptınız. Yöneticileriniz geldi. "Burası bizim yerimiz, buradan göçüp gidin!" dediniz bize. Benim yurdum burası. Atalarımın yurdu. Nereye göçeyim? Buradan gitmeyince Hristiyan olmamı istediniz. Hayır, hayır!... Hristiyan Altaylar oldu. Onlar kilisede ırgat olarak çalıştılar. Ruslar başköşede, masada oturup yemek yerken onlar kapı eşiğinde köpek ve kedilerle yemek yediler... Bu nasıl hayat? Bu nasıl insanlık?... Kişi Hristiyan olmasa da yurdunda yaşayamaz mı? Kiliseye yer mi yok? Bu yerin sahibi benim. Onlar, sonradan gelenler... Çareyi kendi kilisemizi yapmakta buldum. Kendi kilisemiz olur, kendi Hristos tanrımız olur, kendi Altay papazımız olur. Bunun için oğlum sana gönderdim. Dil öğrensin, okuma yazma öğrensin diye... Kendi kilisemizi yapmak için üç yıl para aradım. Bunun için sırtımda çuval, elimde baston dilenip durdum. Para, un, ekme, patates dilendim. Topladıklarımı satıp paraya çevirdim.... Caş-Tura, Tom-Tura, Barnaul, Omsk'a kadar gidip dilendim... Gittiğim her yerin adının Altayca olmasına şaşırdım. Atalarımın yaylak kışlağı bu topraklara Ruslar gelip şehirler kurdular... Ruslar gelmeseydi Çinliler ve Moğollar gelecekti. Onlar da aynı yağmayı ve kıyımı yapacaktı... Şimdi oğlum geri ver Kallistrat, gönder! Kavgamız bitti! Aramızda kimse galip gelemedi, yenen yenilen olmadı. Altın Sovyet iktidarı geldi. Her şeyi düzene soktu. Herkes birbirine eşit oldu. Kiliseye ve tanrıya gerek kalmadı. Artık bizi buradan kimse süremez. Özgürüz. Çoğalıp geliyeceğiz. Oğlum gerekli. Yeni yaşamı kurmak için oğlum gerekli... O tamamlanamayan kilise... Sen ya da Saveliy'in yakmaması için onu koruyacağız... (s. 56-58).

Küreñdey ve Kallistrat, toprağı sahiplenme çabaları bakımından ayna ikizidirler veya birbirlerini aynalarlar. Bir patlama anında söylenmiş sözler gibi her ikisi de iç döker ve kendi bakış açılarıyla tarihlerini anlatır. Bu anlatışlarda yazarın okuyucuya birini haklı çıkarma, diğerini suçlama fırsatı sunmak istemediği görülür. İkisinin çatışık istekleriyle yazılmış iç monologlar olabildiğince canlı, içeriden ve samimidir. Yazar bu iç monologlar yoluyla Küreñdey ile Kallistrat'ın aralarındaki çatlağın önce bir yarığa

sonra da kutuplaşmaya dönüştüğünü hissettirir. Yukarıdaki sözler Altay tarihinin 1830-1920'li yılları arasını özetler niteliktedir. 1830'da Altay'da ilk misyoner teşkilatı açılmıştır. 1920'li yıllar ise sosyalizmin Altay'da güçlendiği yıllardır. Küreñdey ve Kallistrat'ın "pathos (konuşmayı inanılır kılan duygu yüklü ifade)" olarak nitelendirilebilecek, birbirlerini yankılar tarzındaki konuşmaları hikâyenin ana kurgusunu oluşturan uyumsuzluğu ve bu uyumsuzluğun ikisinin ruh hâllerindeki etkisini yansıtır. Küreñdey'in amentüsü sayılabilecek sözlerinde, yeni şartları kabul etmeyip onlara uyum sağlamayı reddeden eylemci bir direniş biçimi sergilediği veya en azından bu bilince sahip olduğu görülür. Olaylar geliştikçe Küreñdey, madun statüsünden toplumu için eylemci bir tipe dönüşür. Bu dönüşümün gerçekleşmesini sağlayan ise onun trajik yaşam öyküsüdür. Küreñdey'in Rus Hristiyanlığına karşı yeni bir din (metindeki karşılığı kilise) kurmak için gösterdiği gayretler yabancılaşmak istemeyen, yeniden var olmak için çözüm yolları arayan Altay Türklerinin çabalarıdır. Küreñdey bu çabanın dışıl, yaşlı ve yerli kökenli simgesidir. "Kendine dön!", "Kendin gibi ol!", "Kendi özünde kendini yeniden inşa et!" bağlamındaki özverili çabanın, ötekileşmeden kurtuluşun anne ve yuva simgesidir Küreñdey. Oysa Uçar, Küreñdey'den gelen çağrıya cevap vermek istemez, hatta kendisini yabancılaşmanın girdabına soktuğunun bile farkında değildir. Küreñdey acı çeker. Onun acısı bireysel olmakla birlikte aynı zamanda sosyokültürel acıdır. Oğlu Uçar'ın yabancılaşması sürecindeki endişe ve kaygıları bireysel kaygı yaşamasına sebep olurken oğluyla birlikte yurdunu da Rusların sahiplenmesi ise kutsal bir yara gibi taşıdığı sosyokültürel acısıdır. Hikâyenin bütününde Küreñdey'in öteki karşısında kendi biçimini oluşturmaya çalışırken taşıdığı yükün basıncı altında kaldığı görülür. Yazar, Altay Türklerinin tarihinin belli bir dönemini onun varlığında şahsileştirir.

Küreñdey, kurmaya çalıştığı ama tamamlayamadığı, Kallistrat ya da Saveliy'in yakmasından endişe ettiği kilise yoluyla Rus toplumunun ve kültürünün karşısında durabilecek kurumsal bir yapı üzerinden anlamlı bir yaşam kurma çabasındadır. Bu çabasına rağmen Küreñdey'in tarihini değerlendirecek olursak daha başlarken varış noktası olmayan bir döngü içinde bitkin ve çaresizdir, şu anda ümitsiz bir hâlde ve yalvarmaklı durumdadır, gelecekte ise yıkılacak ve teslim olacaktır. Hikâyede olaylar geliştikçe Küreñdey, Altay Türklerinin yaşadığı sosyolojik etkenlerin ona dayattığı zorunluluklara tabi olmayı reddeden ama aynı zamanda baskılara yenik düşmüş bir kişilik olarak ortaya çıkar. O, aynı zamanda bunalım içindeki toplumun sorunlarının farkında olan trajik bilincin de sembolüdür. Böylelikle bir toplumun Küreñdey'in şahsında nasıl bir hikâye kişisine dönüştüğünü görürüz. Bu yönüyle Küreñdey'in acısı Altay Türklerinin ontolojik değişim sürecinde (Çarlık sisteminin hâkimiyetinden Sovyet hâkimiyetine

geçme) bir durumdan diğerine geçişte yaşadığı bir tür toplumsal inisiyasyon acısıdır. Gerçekleştirdiği hayati atılımlardan sonra Küreñdey, sönümlemeye yüz tutmuş bir yanardağ gibidir.

Küreñdey ve Kallistrat ile Altay coğrafyası arasında bütünü (Altay) küçülerek parça (birey) yerine, parçanın da genişleyerek bütün yerine geçebildiği metonimik bir bağ vardır. Hikâye ilerledikçe Küreñdey ve Kallistrat birey olmaktan çıkar, coğrafyaya ve onun kaderine dönüşürler, coğrafya ise onlardır. Küreñdey için Altay coğrafyasında var olmanın birincil unsurunun din olduğu açıktır. Altay Türkleri, Ruslar karşısındaki konumlarının sebebini biraz da Hristiyanlık karşısındaki Altay Şamanizmi'nin zayıf konumuna bağlamışlardır. Bu nedenle 20. yüzyılın hemen başında (1904) bir aydınlanma/yenilenme hareketi olarak "Ak Cañ" (Ak Din/Burhanizm⁶) ortaya çıkmıştır. Küreñdey'in kurmaya çalıştığı kurumsal yapı -hikâyede açıkça ifade edilmese de- Ak Cañ'dan başka bir şey değildir. Ruslar bütün Sibiryaya coğrafyasında olduğu gibi Altay'da da kendilerini var ederken yerli halkları ve onlara ait değerleri itibarsızlaştırmışlardır. Bu değersizleştirme Ruslar ile yerli halklar arasında zaten var olan uçurumun iyice derinleşmesine neden olmuştur. Altay Türkleri için Ak Cañ, bu itibarsızlaştırılmaya karşı kendini yeniden ortaya koyma ve ben de varım diyerek ayağa kalkma çabasıdır.

Kallistrat ile Saveliy Karşılığı

Kallistrat ve Saveliy'in dedeleri Altay'a yerleşen ilk Rus göçmenlerdir. Aileler üç nesil boyunca görüşmeler de Saveliy'in babasının Kallistrat'ın babasının evinde ölmesiyle ikisi arasında bir düşmanlık başlar. Zamanla aralarında artan kişisel çatışmalar hikâyedeki olayların geçtiği zamandaki politik olarak ayrılmış iki farklı Rus grup arasındaki çatışmaları yansıtır. Uçar'ın Altay kültürü ve inançları arasında kalmışlığı gibi Kallistrat'ın da Altay kültürü ve inançlarını benimsemeye çalıştığı, dolayısıyla Altay

⁶ Batı literatüründe "Burhanizm" adı verilen bu inanç sistemine Altay Türkleri "Ak Cañ (Ak Din)" veya "Süt Cañ (Süt Dini)", bu dine mensup olanlara da "Ak Cañdu" adını verirler. Ak Cañ, 1904 yılının Nisan-Mayıs aylarında Dağlık Altay'ın Ongüday bölgesinde ortaya çıkmış, hareketin liderliğini Çet Çelpanov yapmıştır. "Nativistic Movement (Yerelliği Canlandırma)" olarak da nitelendirilebilecek bu inanç sisteminin ortaya çıkmasını sağlayan şartların içinde Rus Ortodoks misyonerlerin yerli halk üzerinde uyguladığı dinî baskılar, Rus göçmenlerin bölgenin verimli topraklarına yerleşmeleri ve Rus tüccarların Altay Türklerini sömüren ticari faaliyetlerde bulunmaları başta gelir. Bölge misyoner teşkilatının önderlerinin de teşvikiyle inanç sahipleri toplandıkları Tereñ Vadisi'nde bir gece yarısı Rus polisler ve Rus köylüleri tarafından basılmış, ölen ve yaralananlar olmuş, Ak Cañ'ın önde gelenleri tutuklanmıştır. Bir yıldan fazla süren yargılamaların neticesinde tutuklu olanların hepsi beraat etmiş olsa da Ak Cañ'ın doğal gelişimi önemli ölçüde sekteye uğramıştır (Ayrıntılı bilgi için bk. Dilek, 2002).

ve Rus kültürlerinin arasında kaldığı vurgulanır. Yağmacıların kendisine saldıracağını öğrenen Kallistrat (bir Rus olduğu hâlde) Altay tanrılarına yakarır: “Altay’ım, Kuday’ım (Tanrım), beni koruyup yardım edin! Uçar’a yardım edin. Uçar’la Fedosya’ya!” (s. 53). Saveliy, Kallistrat’ın arkadaşı ve rakibidir. Tek kızı, yanında ırgat olarak çalışan bir Altay delikanlıyla kaçır. Saveliy onları bulmaları, hatta kızını kaçırarak Altay delikanlıyı öldürmeleri için peşlerinden insanlar gönderir. Gençler kaçıp Biysk’e ulaşarak bir kiliseye giderler. Delikanlı kilisede vaftiz olur. Papaz onları evlendirir. Genç çift Altay’a geri döner. Delikanlı din değiştirdiği için Saveliy onlara zarar veremez. Fakat kızının evine bir kez olsun girmez. Saveliy, takındığı siyasi tutum nedeniyle Çarlık dönemi Rus toplumu temsil eder ve iç karışıklıktan kişisel menfaat elde etme çabasında olan, ticaret yoluyla yerli halkı sömüren bir şahsiyet olarak tanıtılır. Kallistrat’ın ise tam olarak Sovyet yanlısı olduğu söylenirse de bu sisteme yakın durduğu ima edilir. Dolayısıyla onlar, dönemin iki farklı Rus tipini temsil eder. Hikâyede, Sovyet sistemini tam anlamıyla benimsemiş Rus tipi mevcut değildir.

Uçar ile Salkın Karşıtlığı

Uçar, hikâyenin kahramanı olan delikanlı olup 21 yaşındadır. İki ağabeyinden en büyüğü savaşta, diğeri ise Kadın Nehri’nde boğularak ölmüştür. Ailenin çocukları içinde yalnız Uçar ve kız kardeşi kalmıştır. Annesi, babası, kendisinden küçük olan kız kardeşi ve ölen ağabeyinin bakıma muhtaç çocuklarıyla birlikte yaşamaktadır. Sekiz yaşından itibaren Kadın Nehri’nin karşı kıyısında yaşayan Kallistrat ve eşi Agrafena’nın yanında çalışmaktadır. Kallistrat’ın kızı Fedosya’ya karşı içine düştüğü aşk çıkmazı onun yabancılaşmasına neden olur. P. A. Palkina hikâyeye ilgili analizinde Uçar hakkında “okuyucular için görünür ve somut değildir” der (2002, s. 43). Fedosya’ya duyduğu kuvvetli aşk, onu içine doğduğu dünyanın dışına, ötekinin bulunduğu yere (öte yakaya) çeker. Uçar, genç Altay Türklerinin Altay ve Rus kültürleri arasında kalmışlığının sembolüdür. Kadın Nehri’ni geçmeden önce bir yandan Hristiyanlığın sembolü olan boynundaki bakır haçı sıvazlarken diğer yandan Altay Şamanizmi’nin en güçlü unsurları olan Üç Sümer Dağı’na (dağ kültü) ve Kadın Nehri’ne (su kültü) dualar eder, Tanrı Ülgen’in gökyüzünden başını eğerek bir baba şefkatiyle kendine seslendiğini duyar gibi olur (s. 19). Uçar’ın bu durumu Altay Şamanizmi’yle Hristiyanlık arasında kalmış, farkındalığı tartışılır olsa da kendi içinde her ikisini sentezlemeye çalışan Altay Türklerinin o zamanki durumunu yansıtır. Henüz kurduğu bir yaşam yokken hatta daha yaşamaya başlamamışken içine doğduğu toplumun bütün yükü âdeta onun omuzlarında. Nereden geldiğini bilemediği bir anafurun içinde bulur kendini.

Salkın, Uçar'ın çocukluk arkadaşıdır. Uçar'ın aksine politize bir tip olarak sunulur. Her ikisi üzerinden SSCB'de değişen politik sistemde Altay gençlerinin karşı cephelerde yer alması ve çatışması işlenir. Salkın, Sovyet sistemine bağlıdır. Öyle ki, hikâyenin başlangıcında Uçar'a bu sistemin güçlenmesi için canını feda etmekten çekinmeyeceğini, gerekirse bütün ailesini karşısına alacağını, zengin bir "kulak" olarak kabul ettiği Kallistrat'ı hatta Uçar'ı bile öldürmekten çekinmeyeceğini söyler (s. 8-9). Sözlerindeki tehditkâr ve saldırgan üslup, devrim taraftarlarının genel özelliklerini yansıtır. İki Altay genci arasındaki bu çatışma politiktir. Aralarındaki ayrışma ve karşıtlık, yaptıkları konuşmada açıkça görülür:

- Yanlış yapıyorsun Uçar, yanlış yapıyorsun, diye Salkın yüzü soğuk bir şekilde sertçe konuştu.
- Çok geçmeden nehrin bu yakasına dön. O Kallistrat zengin bir kulak. Bizlerin, yoksulların sınıf düşmanı. Sense ona kul olup ona yardım ederek daha da zenginleşmesini sağlıyorsun. Damadı mı olmak istiyorsun, ne. Çok geçmez, biz o Kallistrat'ı yok ederiz. Sovyet iktidarı onu daha fazla ondurmaz. Sen de onunla yer altına gireceksin.
- Ben asla böyle düşünmüyorum. Kallistrat kötü biri değil.
- Öyleyse sen de bizim düşmanımızsın. Benim arkadaşım değilsin... Biz yeni bir yaşam kuruyoruz. Bunu niçin anlamıyorsun? Yeni hayat! Özgür ve zengin bir hayat! Bu yolda hayatımı feda etmekten çekinmem. Yoluma çıkarsan seni de yok ederim. Babam da kardeşim de olsa acımam.
- Sen benimle bir değilsin. Senin düşüncen öyle, benimkiyse farklı.
- Öyleyse gerçek bir düşmanımısın, arkadaş. (s. 8-9)

Uçar ile Mitra Karşıtlığı

Mitra, Saveliy'in oğludur ve Uçar'ın yaşlarındadır. Fedosya ile evlenmek istese de Kallistrat bu evliliğe razı olmamıştır. Hikâyenin sonunda Mitra, Uçar'ı vurur. Uçar ile Mitra arasındaki bu çatışma her iki gencin de Fedosya'ya duyduğu aşk yüzünden duygusal olduğu kadar, Mitra'nın babası ve babasının arkadaşları işe birlikte Kallistrat'ın servetine el koyma istekleri nedeniyle de menfaate dayalı bir çatışma olarak düşünülebilir. Salkın ile Uçar arasında görülen politik çatışma, Uçar ile Mitra arasında görülmez. Uçar ile Salkın karşıtlığı iki Altay Türkü arasındaki çatışmayı içerirken Uçar ve Mitra arasındaki karşıtlık Altay Rus çatışması olarak görülür. Dolayısıyla hikâyede, bölgedeki Altay gençliğinin ne sebeple olursa olsun hem kendi aralarında hem de Rus gençliğiyle çatışma içinde olduğu vurgulanır.

Şırañkay ile Fedosya Karşıtlığı

Çoğu öyküsünün konusu, Kainçin'in eğilimini ifade eden bir veya iki çatışmaya dayanır. Diğerleri bu ana çatışmaya tabidirler ve onu tamam-larlar (Palkina, 2004, s. 31). Şırañkay ve Fedosya arasındaki çatışma da ana çatışmayı destekleyen ikincil çatışmalardan biridir. Şırañkay, Uçar'ın beşik kertmesidir. Okuyucu onunla hikâyenin başlangıcında tanışır: Uçar ile Salkın kavga etmek üzereyken Şırañkay onları ayırarak gençlerin dü-zenlediği eğlenceye davet eder. Hikâyenin geri kalan kısmında olayların içinde görülme de varlığına ve temsil ettiği değerlere sık sık gönder-me yapılır. Uçar'ın Fedosya'ya duyduğu aşk, üstün olan yabancı kültüre hayranlığı imlerken Şırañkay'a bağlılığı aralarında yapılan beşik kertmesi yoluyla gelenekselidir. Okuyucu tarafından Uçar'ın tercihini Fedosya'dan yana kullandığı hissedilse de aslında onun Şırañkay'la bağlarını da tam anlamıyla koparmadığı fark edilir. Tam da bu nedenle Uçar, bağdaşmaz ve gelecekte de bağdaşmayacak kişiler (Küreñdey ile Kallistrat / Şırañkay ile Fedosya) ve onların temsil ettikleri değerler arasında kalır. Şırañkay'ın ol-duğu yerde annesi, babası, kız kardeşi, yeğenleri ve arkadaşı Salkın vardır. Oysa öte yakada ise yalnızca Fedosya. Uçar, Şırañkay'a yaklaşır ve uzaklaşır. Acelesi var gibidir. Ne geleneksel yollarla bağlı olduğu Şırañkay'la ne de Salkın'la ve onun savunduğu fikirlerle israf edecek zamanı yoktur. Kendisini bir baba gibi sahiplenen ve Salkın'a karşı savunduğu Kallistrat'a bile onun kendisine gösterdiği sevgi ve bağlılığı duymaz. Gençliğinin de verdiği bir şuarsuzluk hâli içerisindedir. Üstüne üstlük Fedosya'ya karşı duyduğu aşk, onun muhakeme yeteneğini yok etmiştir. Bilinçsiz bir şekil-de arzusunun peşinden gider. Fedosya ise hikâye boyunca eylemsizdir ama yine de olayların nedeni, başlatıcısı ve sonucudur. Okuyucu onu sadece fiziksel özellikleriyle Uçar'ın bakış açısıyla tanır.

Yazar, Şırañkay'ın fiziki tasvirini yapmamasına rağmen Uçar'ın di-linden Fedosya'yı şöyle tasvir eder: "Fedosya... Onun gözleri bu suyun dibinde parlayan taşlardan daha güzel, gökteki yıldızlardan daha parlak. Masmavi gözler, yok yok, bu, Kadın Nehri'nin suları gibi yemyeşil göz-ler... Fedosya... Düzgün, uzun parmaklı eller, şefkatli ve sevimli bir gü-lümseme... Fedosya..." (s. 14). Uçar'ın Altay ve Rus toplumları arasında kalmışlığı Şırañkay ve Fedosya ile ilişkisinde de görülür. Mitra tarafından vurulan Uçar kendinden geçmiş hâldeyken bilinci Şırañkay ve Fedosya arasında gidip gelir: "Uçar gözlerini açtı. Onun gözleri gerçekten açılıver-di. Gerçekten de şimdi her şeyi görüyordu, mavi gökyüzüne baktı. Göğün dibinde gördüğü yüz de kimin? Fedosya'nın mı? Hayır, Şırañkay'ın. Ha-yır, Fedosya'nın. Şırañkay'ın. Fedosya'nın değil mi? O dipsiz gözlerden çiçeklenen Üç-Sümer Dağı yükseliyordu" (s. 64).

Sonuç

19. yüzyılın son çeyreğinde teşekkül etmeye başlayan modern Altay edebiyatının beslendiği iki önemli kaynak vardır: Rus edebiyatı ve Altay mitolojisiyle birlikte geleneksel Altay halk kültürü. Daha başlangıcından itibaren (özellikle Sovyet döneminde) didaktik özellikleri ağır basan bu edebiyatı geleneksel kabul ve kalıplarının dışına çıkaran isimlerden biri Cıbaş Kainçin olmuştur. Diğer edebî türlerin yanında yazdığı uzun ve kısa hikâyeleriyle Kainçin, modern Altay edebiyatına yeni temalar ve söyleyiş tarzları kazandırmakla kalmamış, eserlerinde Altay edebiyatında çok az görülen psikolojik tasvirlerle de başarıyla yer vermiştir. Bununla birlikte Altay tarihinin dönüm ve değişim zamanlarını alışılmadık dışında bir bakış açısıyla işlemiştir. Onun bu başarılarında SSCB'nin son zamanlarında yaşanan politik değişikliklerin ve bunların edebiyata yansımalarının önemli bir yeri vardır. *Ol Carattañ* hikayesi, yazarın sanat hayatının temel özelliklerini yansıtan tipik eserlerinden biridir. Hikâyede karşıt (antipod) kahramanlar yoluyla 1920-1930'lu yıllardaki Rus-Altay ilişkisi dinî, kültürel ve politik çatışmalar bağlamında ele alınıp işlenmiştir. Çatışmaların merkezinde coğrafyanın ve dinin olması, Altay Türkleri için vatan bilincinin, vatana bağlılık duygusunun ve inancın ne denli önemli olduğunu gösterir. Hikâyenin özünü oluşturan çatışmayı işlerken yazarın tarafsız kaldığı ve çatışmayı sonuçlandırmayıp okurun muhayyilesinde geleceğin bilinmezliğine bıraktığı görülür.

Etik Komite Onayı: Araştırmada etik kurul iznine gerek yoktur.

Mali Destek: Araştırma için herhangi bir mali destek alınmadı.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Ethical Committee Approval: Ethical committee approval is not required for this research.

Funding: This research received no external funding.

Conflicts of Interest: The author declares no conflicts of interest in this study.

Kaynakça

- Dilek, İ. (2002). Güney Sibirya'da (Altay Bölgesi) bir aydınlanma hareketi olarak Ak Cañ / Süt Cañ (Burhanizm): Teşekkülü, temel ilkeleri ve tarihî seyri. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 53, 80-131. <http://doi.org/10.24155/tdk.2022.199>
- Elcan, A. ve Ulu, Y. S. (2017). Destandan millî kimlik inşasına: Altaylı yazar Cıbaş Kayınçin'in "Kayçı" hikâyesinde yapı ve izlek. *Karadeniz*, 36, 1-16.

- Eliade, M. (2003). *Demirciler ve simyacılar*. Kabalıcı Yayınları.
- Güner Dilek, F. (2021). Misyoner Vasiliy İvanoviç Verbitskiy'in [Altayskie İnoradtsı // Altaylı (Rus olmayan) Yerliler] adlı eserini -dil, din ve folklor bağlantısında- yeniden okumak. N. Biray ve S. Eynel (Ed.), *Dr. Himmet Biray armağanı ahde vefa 25. Yıl* içinde (s. 569-585). Kesit Yayınları.
- Jung, C. G. (2018). *Seçme yazılar*. Alfa Yayınları.
- Kainçin, C. (2006). *Tuular baştay kıyğı*. Gorno-Altaysk.
- Kindikova, N. M. (2020). Rasskaz "Zov Rodinı" Altayskogo prozaika D. Kainçina v folklorno-mifologičeskom kontekste. *Rossiskaya Turkologiya, 1-2*(26-27), 61-65.
- Kindikova, N. M. (2002). Tvorčestvo D. Kainçina itogi poslednego desyatiletıya. *Söstiñ Curukçızı*, 44-51.
- Kindikova, N. M. ve Şokşılanova, A. S. (2002). *Söstiñ Curukçızı (J. B. Kainçinniñ Çümdelgezine Uçurlalgan Biçimelder)*. Gorno-Altaysk.
- Klaving, V. (2003). *Grajdanskaya voyna v Rossii: Belie armii, Voennostoričeskaya biblioteka*. Moskva.
- Koçak, O. (2017). *Tehlikeli dönüşler*. Metis Yayınları.
- Palkina, P. A. (2002). Proza dibaşa Kainçina. N. M. Kindikova ve A. S. Şokşılanova (Haz.), *Söstiñ Curukçızı* içinde (s. 21-43).
- Palkina, P. A. ve Kainçin D. B. (2004). *İstoriya Altayskoy Literaturı (Kniga 2)*. Gorno-Altaysk.
- Saydam, M. B. (1997). *Deli Dumrul'un bilinci*. Metis Yayınları.
- Tadışeva, N. O. (2014). Hristianstvo u Altaytsev. N. V. Ekeyev ve ark. (Haz.), *Altaytsı: Etničaskaya İstoriya, Tradisionnaya Kultura, Sovremennoe Razvitie* içinde (s. 360-369).
- Tekenova, U. N. (2018a). *Proza dibaşa Kainçina, novie aspektı izuçeniya*. Gorno Altaysk.
- Tekenova, U. N. (2018b). Epičeskie proizvedeniya dibaşa Kainçina: Svarnitelnıy aspekt. *Filologiya i Çelovek*, 3, 88-103.

Extended Summary

Jibash (Semen) Borukoviç Kainçin (1938-2012) is one of the prominent literary figures of modern Altai literature, who produced works from the second half of the 20th century to the beginning of the 21st century. His artistic career is important for observing the reflections of the changing socio-cultural structure in the USSR (later RF) on Kainchin's art and Altai literature in general, as he wrote his books both during the Soviet period and afterwards. Kainchin is mostly known for his works in the form of stories (especially long stories). He introduced many innovations to the subject matter and style of modern Altai literature, which first appeared in the second half of the 19th century, and enabled the liberation of this literature from didactic understanding. Through the characters he created in his works, he provided new perspectives on individual and social problems of the time. In his story titled "Ol Carattañ", which he wrote in 1980, he addressed the Altai-Russia antagonism that occurred in the region in the 1920s-1930s. More specifically, the relationship between the Altai Turks, who are the main inhabitants of the region, and the Russian immigrants who later settled in the region, and the struggle of both communities to exist in the Altai geography constitute the main subject of the story. In the story, Küreñdey is an Altai Turkish woman, and Kallistrat is a Russian male immigrant who settled in the region. While Küreñdey tries to prevent her son Uçar from being alienated and Russified while working with Kallistrat, she also struggles to build a community that can stand against the Russians. In this respect, the story is noteworthy for its different perspective on the Altai-Russia relationship. This article examines the opposing dual protagonists and the values they represent in the aforementioned story. Jibash (Semen) Borukoviç Kainchin was born on June 25, 1938, in Ekinur village of Altai. His childhood coincides with the years of World War II. After graduating from the teacher training school in Gorno-Altaysk, he was drafted into the army, and after his return, he was engaged in cultural activities and received education at the Gorky Literary Institute in Moscow (1965-1971). He became a member of the Altai Writers' Union in 1972. He has authored over 30 works of prose, including short stories, novels, plays, and translations.

In Kainchin's works, folkloric and mythological materials are frequently employed: traditional images and symbols along with totem birds and animals, ancestral mountains, sacred trees and healing waters... All of these elements appear in the author's works. Through these elements, the author explores the preservation of the ethnic values of the Altai Turks in new historical conditions and their national worldview. In stories, themes are elaborated on symbolic and mythological planes, as well as on dramatic, lyrical, and philosophical syntheses. One of the main themes of Kainchin's works has been the turning points in the history of the Altai Turks, the significant changes during these turning points, and their effects on individual and societal life. The long story titled "Ol Carattañ" (1980) is significant in terms of its exploration of the struggle for existence and questioning of the Altai national identity of the character named Küreñdey, set against the events of the last century of Altai history from two different perspectives. As in some of the author's other

stories, the main characters (Küreñdey, Kallistrat, and Uçar) frequently turn to their past and these returns are conveyed mainly through inner monologues. The story begins with a description of the interior of a traditional Altai tent (Sodon ayıl) located at the foot of Caan Tuu in Tulaylu Valley in Altai. The author describes the interior of the tent and the names of the items that reflect the traditional life and culture of the Altai Turks who live there: items and foodstuffs such as a jug, a wooden scoop, a bowl, a knife, a kettle, a mortar, a pestle, a cauldron, and dried herbs accompany the silence inside the tent. Through these mentioned items, the author summarizes the daily life and collective memory of the Altai Turks. As the story progresses, the focus shifts to the mother (Küreñdey), the father (Şaltırak), and their son (Uçar). It becomes clear that Küreñdey and Şaltırak are trying to persuade their son Uçar not to work at the house of the Russian Kallistrat across the Kadın Suu. At the heart of this persuasion lies the parents' effort to prevent Uçar from being alienated and becoming Russified. In the Altai literature of the second half of the 19th century, themes were more commonly based on oppositions (black and white, obedient and cruel, good and bad characters, old and new worldviews, etc.). In Kainchin's works, these oppositions are occasionally touched upon and dealt with through antipodal characters. The "Ol Carattañ" story is also based on this classic understanding of Altai literature. The phrase "ol carat" (opposite shore) that gives the story its title refers to the other side of the (Kadın Suu) Women's River, one of the symbolic elements of Altai geography and culture. While Küreñdey and other Altai families live on the side of the river that represents the Altai Turks, Kallistrat's family and the Russians live on the other side, the "ol carattan." Therefore, *Ol Carat* symbolizes the Russians who settled in Altai geographically. *The Kadın Suu* represents the boundary between the side where Küreñdey and other Altai families, who strive to remain themselves, live, and the other side where Uçar becomes alienated. Unlike the works of the period, the inner worlds of the characters are frequently revealed through inner monologues in the story. The characters (especially Küreñdey and Kallistrat) express their feelings through their inner thoughts. The story is actually the tale of the place (Altai), not the characters. The plot and conflict elements are developed in the context of the relationship between individuals and the socio-political characteristics of the place. The conflict primarily occurs between Küreñdey, who considers the place as their homeland, and Kallistrat, who tries to make the place his home and establish roots. Altai geography is the fundamental basis of existence for both of them. Küreñdey, who feels spatially besieged and constricted, finds the whole existence of Altai Turks, including herself and her family, in keeping away from foreigners or strengthening her national identity against foreigners. She tries to make new efforts to rebuild herself and strengthen her identity against the foreigner/other. However, her efforts are in vain. In the face of an irreparable defeat, she sees the Soviet government as a new hope and tries to save his son, Uçar, from the influence of the other. The fundamental basis of the opposition and conflict situation that is developed through Küreñdey and Kallistrat and spreads throughout the story is the tragedy of two different communities existing in Altai.